

ČLANCI

Dr. sc. Marina Carić*
Dr. sc. Marija Pleić**
Dr. sc. Ivana Radić***

PRIMJENA MALOLJETNIČKOG PRAVA U KAZNENOM POSTUPKU PREMA MLAĐIM PUNOLJETNICIMA

Recentna znanstvena istraživanja pokazuju kako se proces sazrijevanja ličnosti mlade osobe u modernom društvu sve više produljuje i završava tek negdje oko sredine 20-ih godina života. Taj proces nije jednoličan te je zato teško jednoznačno odrediti formalnu dobnu granicu kaznenopravne odgovornosti u kronološkoj dobi. Upravo zato moderna kaznena zakonodavstva poznaju kategoriju mlađih punoljetnika kao jednu vrstu prijelaza iz maloljetničkog u opće kazneno zakonodavstvo, koja obuhvaća u pravilu osobe od navršениh 18 do navršene 21 godine života. Pravni položaj mlađih punoljetnika u Hrvatskoj reguliran je odredbama Zakona o sudovima za mladež. Opće je pravilo da prema mlađim punoljetnicima vrijede odredbe općeg kaznenog zakonodavstva, a pod uvjetima iz čl. 105. ZSM-a i pojedine odredbe maloljetničkog kaznenog zakonodavstva. U radu se analizira materijalnopravni i procesnopravni položaj mlađih punoljetnika u hrvatskom zakonodavstvu, a zatim daje prikaz poredbenopravnih rješenja nekih europskih zakonodavstava. U drugom dijelu rada prikazani su podaci o primjeni maloljetničkog prava u sudskoj praksi. Cilj je rada utvrditi na koji se način u praksi primjenjuju odredbe čl. 105. st. 1. ZSM-a, odnosno u kojoj se mjeri koriste mogućnosti predviđene ZSM-om u kaznenom postupku prema mlađim punoljetnicima. Iznose se zaključci o mogućnostima šire primjene maloljetničkog prava u domaćoj sudskoj praksi, ali ipak ne preširoke primjene, koja bi zamaglila granice maloljetništva i mlađeg punoljetništva, te se iznose neka rješenja de lege ferenda.

* Dr. sc. Marina Carić, docentica na Katedri za kazneno procesno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu

** Dr. sc. Marija Pleić, docentica na Katedri za kazneno procesno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu

*** Dr. sc. Ivana Radić, poslijedoktorandica na Katedri za kazneno procesno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu

Ključne riječi: kazneni postupak, mlađi punoljetnici, maloljetničke sankcije, Zakon o sudovima za mladež

1. UVOD

Adolescencija kao razdoblje prelaska iz djetinjstva u odraslu dob, uz izražene tjelesne, psihičke, intelektualne, društvene i osjećajno-spolne promjene,¹ odražava se i u pravnom položaju osobe koja u toj životnoj fazi počini kazneno djelo. To razdoblje nije jednoznačno određeno, ali obično se smatra kako počinje oko 9.-10. godine života, a završava oko 22.-24. godine, s tim da je razdoblje kasne adolescencije posebno teško odrediti.² S obzirom na to da su granice adolescencije fluidne i individualne, mladi ljudi koji su tek postali punoljetni često se po svom ponašanju, razmišljanju i psihofizičkom razvoju ne razlikuju mnogo od starijih maloljetnika.³ Upravo zato je u maloljetničko kazneno zakonodavstvo uvedena dobna kategorija mlađih punoljetnika kako bi se ublažio nagli prijelaz iz odgojnog prava maloljetnika u represivno pravo punoljetnih osoba.⁴

Možemo reći kako se danas više i ne postavlja pitanje trebaju li mlađi punoljetnici biti tretirani kao posebna kategorija počinitelja, već je samo pitanje na koji način urediti njihov pravni položaj i odrediti dobne granice mlađeg punoljetništva.⁵ Dok je donja dobna granica mlađeg punoljetništva manje-više ista u većini zemalja i nastavlja se na gornju dobnu granicu maloljetništva, veći je problem utvrditi gornju dobnu granicu. Nova znanstvena istraživanja pokazuju kako se u modernim društvima proces sazrijevanja ličnosti dovršava nakon nastupa punoljetnosti, prema nekim podacima tek sredinom 20-ih godina života.⁶ Dobna granica prelaska iz adolescencije u odraslu dob sve se više

¹ Ninčević, M., Izgradnja adolescentskog identiteta u današnje vrijeme, *Odgojne znanosti*, vol. 11, br. 1, 2009, str. 119.

² Graovac, M., Adolescent u obitelji, *Klinika za psihijatriju KBC Rijeka, Medicina fluminensis*, vol. 46, 2010, br. 3, str. 262. Vidi isto: Ninčević, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 120-121.

³ Rittossa, D., Božićević Grbić, M., Zakon o sudovima za mladež – reformski zahvati i praktične dileme, *HLJKPP*, vol. 19, br. 2/2012, str. 643.

⁴ Carić, A., Zakon o sudovima za mladež i odredbe o maloljetnicima u Zakonu o prekršajima s komentarskim bilješkama, poveznicama i sudskom praksom, *Narodne novine*, Zagreb, 2004, str. 172.

⁵ Carić, A., Mlađi punoljetni počinitelji kaznenih djela i novela KZ-a iz 2006., *Zbornik radova posvećen prof. dr. sc. Franji Bačiću*, Skoplje – Zagreb, 2007, str. 280.

⁶ Van der Laan, A., G. C. J. Beerthuis, M., Barendregt, C. S., Juvenile sanctions for young adults in the Netherlands: A developmental perspective, *European Journal of Criminology*, lipanj 2019., str. 2. Isto: Ferwerda, H. B., Juvenile Justice and Juvenile Crime in the Netherlands, u: Winterdyk, J. A. (ur.), *Juvenile Justice: International Perspectives, Models and Trends*, CCR Press, 2015, str. 256.

pomiče promjenom socijalno-društvenih čimbenika (mladi sve kasnije završavaju obrazovanje, stupaju u brak, dobivaju djecu, sve dulje žive s roditeljima) te se u stručnim krugovima sve više govori o odraslosti u nastajanju kao novoj životnoj fazi, koja obuhvaća razdoblje između 18. i 25. godine.⁷ Upravo u tu dobnu kategoriju spadaju mlađi punoljetnici.

U većini europskih zemalja, pa tako i u Hrvatskoj, donja je dobna granica mlađeg punoljetništva 18 godina, a gornja dobna granica 21 godina.⁸ Međunarodni dokumenti također u svojim odredbama preporučuju državama da svojim zakonodavstvima omoguće primjenu odredbi koje vrijede za maloljetne počinitelje kaznenih djela u većem ili manjem opsegu i na osobe do navršene 21 godine.⁹

U radu se analizira zakonodavni okvir položaja mlađih punoljetnika u kaznenom postupku te praktična primjena odredaba Zakona o sudovima za mladež (dalje: ZSM)¹⁰ na mlađe punoljetnike. Nakon analize materijalnopravnog i procesnopravnog položaja mlađih punoljetnika sukladno važećem ZSM-u slijedi poredbenopravni prikaz, a zatim i analiza rezultata istraživanja primjene maloljetničkog prava u sudskoj praksi. Istraživanje obuhvaća statistički pregled kriminaliteta i izrečenih sankcija prema mlađim punoljetnicima u Republici Hrvatskoj te analizu presuda Općinskog suda u Splitu u predmetima mlađih punoljetnika, nakon čega slijede zaključna razmatranja.

⁷ Buljan Flander, G., Adolescencija – izazovi odrastanja, preuzeto s web-stranice Poliklinike Grada Zagreba za zaštitu djece i mladih, rujna 2013. godine, str. 8-9. <https://www.poliklinika-djeca.hr/aktualno teme/adolescencija-izazovi-odrastanja/>.

⁸ Više o dobnim granicama mlađeg punoljetništva u pojedinim europskim državama: Pruin, I., Dünkel, F., Better in Europe? European responses to young adult offending, Full Report, Universität Greifswald, 2015, str. 59-60. https://t2a.org.uk/wp-content/uploads/2015/02/T2A_Better-in-Europe_Report-online.pdf (12. 11. 2020.).

⁹ Detaljnije Dünkel, F., Pruin, I., Young adult offenders in the criminal justice systems of European countries, u: Dünkel, F., Grzywa, J., Horsfield, P., Pruin, I. (ur.), Juvenile Justice Systems in Europe, Current Situation and Reform Developments, vol. 3, Forum Verlag Godesberg, 2011, str. 1584-1585. Direktiva Europskog parlamenta i Vijeća EU 2016/800 o postupovnim jamstvima za djecu koja su osumnjičeni ili optuženi u kaznenom postupku također potiče države članice da postupovna jamstva iz Direktive jednim dijelom primjenjuju dok osoba ne navrš 21 godinu (recital 12.), OJ L 132, 21. 5. 2016, str. 1–20.

¹⁰ Zakon o sudovima za mladež, Narodne novine (dalje: NN) br. 84/2011, 143/2012, 148/2013, 56/2015, 126/2019.

2. KAZNENOPRAVNI POLOŽAJ MLADIH PUNOLJETNIKA PREMA ZSM-u

U Hrvatskoj se dobna kategorija mlađih punoljetnika po prvi put uvodi novelom Krivičnog zakonika iz 1959. godine, a od 1997. godine njihov pravni položaj reguliran je u okviru Zakona o sudovima za mladež¹¹ i karakterizira ga dvostruki režim primjene kaznenih odredbi.¹² Prema ZSM-u mlađi je punoljetnik osoba koja je u vrijeme počinjenja kaznenog djela navršila 18 godina, a nije navršila 21 godinu,¹³ ali je za mogućnost primjene maloljetničkog prava i izricanje pojedinih maloljetničkih sankcija prema mlađem punoljetniku relevantna i dob u vrijeme suđenja.¹⁴

Sukladno čl. 104. ZSM-a za mlađe punoljetnike primarno vrijede odredbe općeg kaznenog zakonodavstva, Kaznenog zakona (dalje: KZ)¹⁵ i kaznenopravne odredbe drugih zakona RH, a u slučaju ispunjenja zakonskih uvjeta iz čl. 105. ZSM-a i pojedine odredbe maloljetničkog kaznenog zakonodavstva.¹⁶ Premda je donošenjem ZSM-a 1997. godine znatno proširena mogućnost primjene maloljetničkog prava na mlađe punoljetnike, smatramo kako se iz navedenog zakonskog rješenja ipak ne može izvesti jednoznačan zaključak, kako navodi Singer¹⁷ i drugi autori,¹⁸ o intenciji zakonodavca da se na mlađeg punoljetnika u pravilu primjenjuju odredbe koje vrijede za maloljetne počinitelje kaznenih djela budući da je njihova primjena izrijeком vezana uz pret-

¹¹ Više o povijesnom razvoju pravnog položaja mlađih punoljetnika u Hrvatskoj vidi: Pető Kujundžić, L., Djeca u kaznenom pravu, počinitelji i žrtve, Školska knjiga, Zagreb, 2019, str. 156-157.

¹² Dragičević Prtenjača, M., Bezić, R., Perspektiva uvođenja doktrine doli incapax u hrvatsko maloljetničko kazneno pravo, *Macedonian Journal for Criminal Law and Criminology*, 25 (2018), 1, str. 6.

¹³ Čl. 2. ZSM-a. Većina europskih zemalja koje poznaju dobnu kategoriju mlađih punoljetnika njihov pravni status uređuje s obzirom na njihovu dob u vrijeme počinjenja kaznenog djela. Prema: Hirjan, F., Uvodno izlaganje voditelja, Izvješća iz radionica X. savjetovanja Hrvatskog udruženja za kaznene znanosti i praksu, HLJKPP, vol. 5, br. 1, 1998, str. 334.

¹⁴ Dob u vrijeme suđenja prema sudskoj praksi ocjenjuje se prema dobi dosegnutoj do kraja postupka po redovnim pravnim lijekovima. Prema: Cvjetko, B., Singer, M., Kaznenopravna odgovornost mladeži u teoriji i praksi, Zagreb, 2011, str. 515.

¹⁵ Kazneni zakon, NN 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015, 101/2017, 118/2018, 126/2019.

¹⁶ Ovo je suprotno od načina na koji je uređen pravni položaj maloljetnih počinitelja kaznenih djela, prema kojima se primarno primjenjuju odredbe ZSM-a, a ostali zakonski opći propisi samo ukoliko ZSM-om nije drugačije propisano. Vidi čl. 3. ZSM-a.

¹⁷ V. Singer, M., Kaznenopravna odgovornost i zaštita mladeži, Zagreb, 1998, str. 169.

¹⁸ V. Carić, A., Mrduljaš-Pervan, D., 3. radionica: Mlađi punoljetnici i kaznenopravna zaštita djece i maloljetnika, Izvješća iz radionica X. savjetovanja Hrvatskog udruženja za kaznene znanosti i praksu, HLJKPP, vol. 5, br. 1, 1998, str. 370. Hirjan, F., Singer, M., Komentar Zakona o sudovima za mladež i kaznenih djela na štetu djece i maloljetnika, Zagreb, 2002, str. 213, Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* u bilj. 14, str. 517.

hodno kumulativno ispunjenje zakonskih uvjeta. Prvi je uvjet vezan uz vrstu i način počinjenja kaznenog djela, a drugi uz ispunjenje svrhe sankcija.

2.1. Mladenački delikt kao uvjet primjene ZSM-a

Prvi uvjet za primjenu maloljetničkog prava jest utvrđenje suda kako je počinjeno kazneno djelo „... s obzirom na vrstu i način njegova izvršenja u velikoj mjeri odraz životne dobi počinitelja...“, odnosno da se radi o mladenačkom deliktu.¹⁹ Zakonodavac je prepoznao kako i kod mlađih punoljetnika postoji povezanost između fenomenologije delinkventnog ponašanja i dobi počinitelja kaznenog djela iako je ta veza slabija nego što je to kod maloljetničkog kriminaliteta.²⁰

ZSM ne isključuje unaprijed nijedno kazneno djelo iz uvjeta za primjenu maloljetničkog prava tako da je u svakom pojedinom slučaju potrebno analizirati sve okolnosti počinjenja djela i procijeniti je li djelo odraz mlade dobi počinitelja. Ipak, smatramo da bi kod najtežih kaznenih djela, za koja je propisana kazna dugotrajnog zatvora, ili stjecaja više teških kaznenih djela odredbu čl. 105. ZSM-a trebalo primjenjivati restriktivno.²¹ Naime teške okolnosti tih djela i njihova pojavnost u recentnoj sudskoj praksi otvaraju sve češće pitanje primjerenosti i adekvatnosti postojećeg okvira maloljetničkih sankcija već i kod maloljetnika,²² pa bi to više bila upitna opravdanost s aspekta obaju zakonskih uvjeta iz čl. 105. primjene maloljetničkih sankcija prema mlađim punoljetnicima. Praksa VSRH pokazuje da je i u nekim slučajevima najtežih kaznenih djela centar za socijalnu skrb predlagao primjenu maloljetničkog prava prema mlađem punoljetniku, ali sud nije prihvatio takav prijedlog.²³ Ipak dosadašnja iskustva iz prakse i kriminoloških istraživanja pokazuju kako u slučaju mlađih

¹⁹ Carić, A., *op. cit.* u bilj. 5, str. 294.

²⁰ Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* u bilj. 14, str. 516. Postoji fenomenološka i etiološka sličnost između delinkvencije maloljetnika i mlađih punoljetnika. Vidi: Derenčinović, D., Getoš, A., Uvod u kriminologiju s osnovama kaznenog prava, Zagreb, 2008, str. 264.

²¹ Usp. Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* u bilj. 14, str. 520.

²² Ovo se osobito odnosi na kategoriju mlađih maloljetnika, kojima nije moguće izreći maloljetnički zatvor ni u slučaju počinjenja najtežih kaznenih djela, što se nerijetko kritizira u javnosti. Osim toga u teoriji se razmatraju mogućnosti uvođenja prijelaznog režima s primjenom načela *doli incapax* i *discernimenta* u hrvatsko maloljetničko kazneno pravo za djecu od 10 do 14 godina koja ostvare obilježja ponajprije (težih) kaznenih djela *delicta per se*. V. Dragičević Prtenjača, M., Bezić, R., *op. cit.* u bilj. 12, str. 30-31.

²³ Primjer mlađeg punoljetnika koji je osuđen za dva kaznena djela teškog ubojstva na jedinstvenu kaznu dugotrajnog zatvora u trajanju od 40 godina, a za kojeg je CZSS u postupku predlagao primjenu maloljetničkog zakonodavstva i izricanje kazne maloljetničkog zatvora. VSRH Kžm 24/2018-8. Vidi i VSRH Kžm 25/2018-15.

punoljetnika odstupanja od uobičajene fenomenologije kriminaliteta mladih osoba u pravilu idu prema životnoj dobi starijeg maloljetnika, a znatno manje prema životnoj dobi odraslih počinitelja.²⁴

Premda ZSM kod ovog uvjeta ističe vrstu kaznenog djela i način počinjenja, ocjena o tome radi li se o mladenačkom deliktu ne može proizlaziti samo iz okolnosti počinjenja djela već i iz analize ličnosti počinitelja. Prilikom donošenja odluke sud se ne smije fokusirati samo na kazneno djelo u pitanju, već mora prikupiti šire podatke o počiniteljevoj ličnosti i životnim okolnostima.²⁵ Sud mora utvrditi kako je počinjeno kazneno djelo pokazatelj nedovoljne emocionalne i socijalne zrelosti počinitelja,²⁶ njegova nedovršenog psiho-socijalnog razvoja, te da je posljedica donošenja naglih i nepromišljenih odluka. Obično su takvu razvoju pridonijeli i nepovoljni socijalno-obiteljski čimbenici i negativni utjecaj uže sredine.²⁷

2.2. Ostvarenje svrhe kažnjavanja izricanjem maloljetničkih sankcija

Drugi uvjet primjene ZSM-a odnosi se na kriminološku prognozu budućeg ponašanja mlađeg punoljetnika, odnosno sud mora biti uvjeren kako okolnosti koje se odnose na ličnost počinitelja opravdavaju uvjerenje da će se „svrha sankcija postići i izricanjem odgojnih mjera ili kazne maloljetničkog zatvora“. Iako zakonodavac ne precizira o svrsi kojih sankcija je riječ, slažemo se da u tom slučaju sud treba uzeti u obzir prvenstveno svrhu maloljetničkih sankcija,²⁸ kao i opću svrhu kaznenih sankcija propisanu u KZ-u.²⁹ Kako bi sud mogao pravilno donijeti odluku o tome, mora detaljno ocijeniti rizične i zaštitne čimbenike iz počiniteljeve okoline: osobne i obiteljske prilike mlađeg punoljetnika (psiho-fizički razvoj, emocionalnu i socijalnu zrelost počinitelja, karakteristike njegove obitelji, socio-ekonomske uvjete života, tijekom školovanja, naznake zloupotrebe alkohola ili opojnih droga, negativan utjecaj iz bliže okoline), ponašanje u trenutku i nakon počinjenja kaznenog djela (pobude iz kojih i okolnosti u kojima je djelo počinjeno, odnos prema oštećeniku i žrtvi, je

²⁴ Hirjan, F., Singer, M., *op. cit.* u bilj. 18, str. 213.

²⁵ Carić, A., *op. cit.* u bilj. 5, str. 294; Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* u bilj. 14, str. 516-517, Hirjan, F., Singer, M., *op. cit.* u bilj. 18, str. 213.

²⁶ Petö Kujundžić, L., *op. cit.* u bilj. 11, str. 161.

²⁷ Carić, A., *op. cit.* u bilj. 5, str. 294; Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* u bilj. 14, str. 516-517, Hirjan, F., Singer, M., *op. cit.* u bilj. 18, str. 213.

²⁸ Vidi čl. 6. ZSM-a.

²⁹ Vidi čl. 41. KZ-a. Prema Carić, A., *op. cit.* u bilj. 5, str. 294; Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* u bilj. 14, str. 517; Hirjan, F., Singer, M., *op. cit.* u bilj. 18, str. 213.

li pokušao popraviti štetu), ranije ponašanje (prethodnu osuđivanost).³⁰ Evidentno je kako se uvjeti iz čl. 105. st. 1. u jednom dijelu preklapaju s obzirom na to da oba pretpostavljaju analizu ličnosti maloljetnika. Stoga je postupak ocjene svih relevantnih čimbenika iz počiniteljeve okoline ključan jer jedino kada sud ima prikupljene sve podatke može donijeti ispravnu odluku i na određeni način pravilno izvršiti selekciju mlađih punoljetnika prema kojima se mogu primijeniti maloljetničke sankcije. Prilikom prikupljanja podataka sud za mlađe treba se voditi odredbama čl. 78. ZSM-a o načinu prikupljanja podataka u kaznenom postupku prema maloljetniku.³¹

2.3. Izricanje kaznenopravne sankcije

Mogućnost primjene maloljetničkih sankcija ovisi i o dobi mlađeg punoljetnika u vrijeme suđenja. U slučaju kada sud utvrdi da su ispunjeni uvjeti iz čl. 105. st. 1. ZSM-a mlađem punoljetniku može izreći posebne obveze (čl. 10. ZSM-a), mjeru pojačane brige i nadzora (čl. 11. ZSM-a), pojačane brige i nadzora uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi (čl. 14. ZSM-a) i kaznu maloljetničkog zatvora (čl. 24.-30. ZSM-a), a ako počinitelj u vrijeme suđenja nije navršio 21 godinu života, može mu izreći i odgojnu mjeru upućivanja u disciplinski centar (čl. 13. ZSM-a)³² i sve zavodske odgojne mjere (čl. 15.-17. ZSM-a), dakle sve osim sudskog ukora. Izrečene odgojne mjere mogu trajati najdulje do počiniteljeve navršene dvadeset treće godine života.³³ Pored toga, sud ima mogućnost izreći i pridržaj izricanja kazne maloljetničkog zatvora.

Ako je mlađi punoljetnik u vrijeme suđenja navršio 21 godinu života, sud mu može umjesto maloljetničkog zatvora, iako su ispunjeni uvjeti iz čl. 105. st. 1., izreći kaznu zatvora,³⁴ a u slučaju kada je navršio 23 godine života sud će mu umjesto maloljetničkog zatvora izreći kaznu zatvora ili uvjetnu osudu čak i u slučaju kada je žalba izjavljena samo u njegovu korist. Kako u ovom slučaju mlađi punoljetnik koji je u vrijeme suđenja navršio 23 godine života ne bi došao u gori položaj, zakon predviđa da u tom slučaju kazna zatvora ima

³⁰ U ovom dijelu sud može uzeti u obzir sve elemente na koje ga ZSM upućuje prilikom izbora odgojne mjere. Vidi čl. 8. ZSM-a. Carić, A., *op. cit.* u bilj. 5, str. 294; Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* u bilj. 14, str. 517.

³¹ Vidi čl. 107. st. 1. ZSM-a.

³² Na mlađu punoljetnu osobu neće se primijeniti odredba ZSM-a koja se odnosi na upućivanje u centar za odgoj zbog neizvršavanja posebnih obveza ili dužnosti. Hirjan, F., Singer, M., *op. cit.* u bilj. 18, str. 214.

³³ Čl. 105. st. 1. ZSM-a.

³⁴ Prema VSRH, prvostupanjski sud nije dužan u presudi obrazlagati zašto je primijenio opće zakonodavstvo, a ne maloljetničko, na mlađeg punoljetnika koji je u vrijeme suđenja pred prvostupanjskim sudom navršio 21 godinu života. VSRH, I Kž 1002/11-4.

glede rehabilitacije i pravnih posljedica osude isti pravni učinak kao i kazna maloljetničkog zatvora.³⁵

Kada se u kaznenom postupku mlađem punoljetniku izriče maloljetnička sankcija, na odgovarajući se način primjenjuju odredbe ZSM-a koje se odnose na svrhu maloljetničkih sankcija (čl. 6. ZSM-a), izbor odgojnih mjera (čl. 8. ZSM-a), na odgojne mjere i maloljetnički zatvor od čl. 10 do čl. 31. ZSM-a te na javnu objavu presude (čl. 34. ZSM-a).³⁶ U slučaju kada se mlađem punoljetniku izriču odgojne mjere i maloljetnički zatvor, mogu mu se izreći i sigurnosne mjere pod istim uvjetima kao i maloljetnicima.³⁷

Ako sud utvrdi kako mlađi punoljetnik ne ispunjava uvjete propisane čl. 105. st. 1. ZSM-a, prema njemu će primijeniti odredbe KZ-a i kaznenopravne odredbe drugih zakona Republike Hrvatske, što znači da će mu se izreći neke od općih kaznenopravnih sankcija. Međutim i u tom su slučaju predviđene posebnosti kažnjavanja mlađih punoljetnika. Tako sud ima mogućnost ublažiti kaznu u granicama propisanim za ublažavanje kazne,³⁸ čime je naš zakonodavac uvažio stajalište prema kojem je mlada dob sama po sebi temelj za blaže postupanja prema takvu počinitelju.³⁹

ZSM je ograničio i mogućnosti izricanje kazne zatvora za mlađe punoljetnike tako da se mlađem punoljetniku u pravilu ne može izreći kazna zatvora u trajanju duljem od 15 godina, osim ako se radi o kaznenom djelu za koje je propisana kazna dugotrajnog zatvora ili stjecaju najmanje dva kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora dulja od deset godina.⁴⁰ Novelom Kaznenog zakona iz 2006. godine⁴¹ omogućeno je izricanje kazne dugotrajnog zatvora kao najteže kaznenopravne sankcije i mlađim punoljetnicima, što do tada nije bio slučaj. Slažemo se s Carićem⁴² kako je pitanje primjene dugotrajnog zatvora za mlađe punoljetnike trebalo biti regulirano u okviru ZSM-a kao *lex specialisa*, a ne u okviru KZ-a.⁴³ Novo zakonsko rješenje pooštrilo je kazne-

³⁵ Čl. 105. st. 1. i st. 2. ZSM-a. Pri izricanju kazne zatvora u tom slučaju sud će odmjeriti kaznu zatvora u granicama propisanim u čl. 25. ZSM-a, a u slučaju stjecaja kaznenih djela sukladno čl. 26. st. 1. ZSM-a.

³⁶ Čl. 105. st. 4. ZSM-a.

³⁷ Čl. 105. st. 3. ZSM-a. Osobi koja je kazneno djelo počinila kao mlađi punoljetnik ne može se izreći jedino sigurnosna mjera kojom se zabranjuje obavljanje djelatnosti ili dužnosti. Čl. 106. st. 3. ZSM-a.

³⁸ Čl. 106. st. 1. ZSM-a. Vidi čl. 48. i 49. KZ-a.

³⁹ Carić, A., Mlađi punoljetnici i dugotrajan zatvor: Quo vadis hrvatsko maloljetničko zakonodavstvo?, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 46, br. 3, 2009, str. 508.

⁴⁰ Čl. 106. st. 2. ZSM-a.

⁴¹ Vidi čl. 5. ZID KZ-a/1997 NN br. 71/2006. Vidi Nacrt konačnog prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, Ministarstvo pravosuđa RH, Zagreb, travanj, 2006, str. 40.

⁴² V. Carić, A., *op. cit.* u bilj. 39, str. 509-510.

⁴³ V. čl. 3. ZSM-a. Nemogućnost primjene kazne dugotrajnog zatvora prema maloljetniku jasno proizlazi iz odredaba ZSM-a (čl. 5. st. 1. ZSM-a), koji je u odnosu na KZ u pogledu ure-

nopravnu politiku prema mlađim punoljetnicima, ali neki slučajevi iz recentne sudske prakse⁴⁴ koji su zgrozili širu javnost i izazvali veliku zabrinutost potvrđuju kako ipak treba sudu ostaviti mogućnost primjene i najteže sankcije za tu dobnu skupinu u iznimnim slučajevima.

3. PRIMJENA KAZNENOPROCESNIH ODREDBI ZSM-a PREMA MLAĐIM PUNOLJETNICIMA

Kazneni postupak prema mlađem punoljetniku vodi se sukladno odredbama Zakona o kaznenom postupku,⁴⁵ uz ograničenu primjenu kaznenoprocenih odredaba ZSM-a.⁴⁶ Primjena procesnih odredbi ZSM-a, kao i opseg te primjene, ovisi o ispunjenju uvjeta iz čl. 105. st. 1. ZSM-a te o dobi mlađeg punoljetnika u vrijeme suđenja. Prema tim kriterijima mogu se, sukladno čl. 107. st. 1. ZSM-a, razlikovati tri skupine mlađih punoljetnika.⁴⁷ U prvu skupinu spadaju oni koji su u vrijeme suđenja navršili 23 godine života i prema njima se kazneni postupak vodi isključivo prema odredbama ZKP-a.⁴⁸ U drugoj su skupini oni koji u vrijeme suđenja nisu navršili 23 godine života. Prema njima se primjenjuju taksativno navedene procesne odredbe ZSM-a, iz kojih proizlazi dužnost suda i državnog odvjetništva izvijestiti CZSS kada su u kaznenom postupku utvrđene činjenice i okolnosti koje upućuju na potrebu poduzimanja mjera radi zaštite prava i dobrobiti mlađeg punoljetnika (čl. 56. ZSM-a), zatim da nitko ne može biti oslobođen dužnosti svjedočenja o okolnostima potrebnim za ocjenjivanje psihičke razvijenosti mlađeg punoljetnika, upoznavanje njegove ličnosti i prilika u kojima živi (čl. 58. ZSM-a), u postupku prema mlađem punoljetniku postupaju državni odvjetnik za mladež i istražitelj za mladež (čl. 74. st. 1. ZSM-a), a pored činjenica koje se odnose na kazneno djelo trebaju se pribaviti i podaci potrebni za ocjenu psihofizičke razvijenosti mlađeg punoljetnika i njegovih osobnih i obiteljskih prilika na način kako je to određeno ZSM-om (čl. 78. ZSM-a).

Treću kategoriju čini dio mlađih punoljetnika iz druge skupine za koje se utvrdi da ispunjavaju uvjete za primjenu maloljetničkog prava. Prema njima se,

đenja pravnog statusa maloljetnih počinitelja *lex specialis*, pa je odredba čl. 46. st. 4. u KZ-u suvišna.

⁴⁴ Vidi *supra* bilj. 23.

⁴⁵ Zakon o kaznenom postupku, NN br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19.

⁴⁶ Čl. 107. st. 1. ZSM-a. Članci 107. do 111. ZSM-a sadrže postupovne odredbe relevantne za mlade punoljetnike.

⁴⁷ Carić, A., *op. cit.* u bilj. 5, str. 302.

⁴⁸ Za ovu skupinu mlađih punoljetnika sud uopće ne utvrđuje jesu li se ispunili uvjeti iz čl. 105. ZSM-a.

pored odredaba ZSM-a koje su već prethodno navedene, odgovarajuće primjenjuju i odredbe o pravu na branitelja prilikom odlučivanja primjenom načela svrhovitosti (čl. 54. st. 2.), sudjelovanju predstavnika CZSS-a u postupku (čl. 57.), obvezi hitnog postupanja svih sudionika u postupku prema mladoj osobi (čl. 59.), posebne odredbe o mogućnosti objavljivanja samo pojedinih dijelova postupka uz posebno odobrenje (čl. 60. st. 2. i 3.), skraćeni rokovi trajanja istražnog zatvora i obveza periodičnog mjesečnog ispitivanja postojanja uvjeta za primjenu istražnog zatvora (čl. 67. st. 1. i 3.), odlučivanje primjenom načela svrhovitosti (čl. 71.-73.), plaćanje troškova kaznenog postupka i ispunjenje imovinskog zahtjeva (čl. 89.), postupak pri naknadnom izricanju maloljetničkog zatvora i postupak brisanja osude (čl. 93.).

Budući da se većina nabrojanih odredbi (osim posljednje dvije) po prirodi stvari primjenjuje tijekom postupka prije nego što sud izrekne maloljetničku sankciju, jasno je da i prije odluke suda o izricanju maloljetničkih sankcija tijela kaznenog postupka za potrebe primjene procesnih odredbi ZSM-a trebaju utvrditi ispunjenje uvjeta iz čl. 105. U slučaju primjene načela svrhovitosti i prije samog početka kaznenog postupka ta obveza počiva već na državnom odvjetniku, a kasnije u postupku sud bi na temelju prethodno prikupljenih podataka iz čl. 78. i mišljenja stručnog suradnika trebao odlučiti o primjeni pojedinih odredbi maloljetničkog procesnog prava.

U svim kaznenim postupcima prema mlađim punoljetnicima postupaju državni odvjetnik za mladež i sudac istrage za mladež.⁴⁹ U kaznenim predmetima mlađih punoljetnika sude sudovi za mladež te se u kaznenom postupku prema mlađem punoljetniku na odgovarajući način primjenjuju odredbe o ustrojstvu, nadležnosti i sastavu sudova za mladež koje vrijede u kaznenom postupku prema maloljetnom počinitelju.⁵⁰ U slučaju da se prema mlađem punoljetniku provodi jedinstveni postupak zajedno s odraslom osobom, glede mlađeg punoljetnika primjenjuju se odredbe ZSM-a sukladno čl. 107. st. 1., a za suđenje je nadležan sud prema općim propisima.⁵¹

⁴⁹ Čl. 107. st. 1. i 3. ZSM-a.

⁵⁰ Čl. 110. ZSM-a (čl. 36.-43. ZSM-a). Sastav suda u kaznenom postupku prema mlađem punoljetniku određen je čl. 111. ZSM-a. Jednako tako, za suđenje u kaznenim predmetima mlađih punoljetnika iz nadležnosti svih općinskih sudova s područja istog županijskog suda nadležan je općinski sud u sjedištu tog županijskog suda (čl. 109. ZSM-a).

⁵¹ Čl. 107. st. 2. ZSM-a.

3.1. Neka pitanja primjene procesnih odredbi ZSM-a na mlađe punoljetnike

Postupanje prema mlađem punoljetniku koji je počinio kazneno djelo koje se može okarakterizirati kao mladenački delikt ne znači samo mogućnost primjene maloljetničke sankcije već podrazumijeva i vođenje kaznenog postupka na način koji će uvažavati posebnosti izražene u čl. 105. ZSM-a.

Iz svega do sada navedenog u radu jasno je kako ključni čimbenik u odlučivanju o primjeni maloljetničkog prava predstavljaju podaci iz čl. 78. ZSM-a o psihofizičkoj razvijenosti i osobnim i obiteljskim prilikama mlađeg punoljetnika te je njihovo prikupljanje obvezno uvijek kada mlađi punoljetnik nije navršio 23 godine u tijeku postupka. Stoga bi, s obzirom na posljednje izmjene ZSM-a kojima je transponirana Direktiva EU 2016/800, trebalo proširiti na mlađe punoljetnike i primjenu nove odredbe čl. 83.a o obvezi provjere i ažuriranja podataka iz čl. 78. tijekom kaznenog postupka od strane suda budući da promjene u osobnim i obiteljskim okolnostima mlađeg punoljetnika znatno utječu i na pravilnu ocjenu suda o postojanju uvjeta iz čl. 105. ZSM-a. U tom smjeru valja upozoriti da, iako je primjena općeg zakonodavstva prema mlađem punoljetniku pravilo koje nije potrebno posebno obrazlagati, kada se u postupku iznesu argumenti u prilog primjene maloljetničkog zakonodavstva, sud je dužan ispitati navedene argumente i obrazložiti zašto ih je odbio.⁵²

Na mlađeg punoljetnika u slučaju iz čl. 105. st. 1. primjenjuje se odredba čl. 67. o dvostruko kraćim rokovima trajanja istražnog zatvora u odnosu na trajanje propisano čl. 133. st. 1.–3. ZKP-a za punoljetne počinitelje kaznenih djela, što znači da sud nadležan za odlučivanje o istražnom zatvoru na temelju podataka iz čl. 78. i prijedloga o primjeni maloljetničkih sankcija odlučuje o primjeni čl. 67. ZSM-a.⁵³ Zakonodavac nije proširio na mlađe punoljetnike odredbu čl. 66. ZSM-a o smještaju maloljetnika u istražni zatvor u posebnu zatvorenu zavodsku ustanovu, što znači da se mlađi punoljetnik smješta u zatvorsku prostoriju s odraslim osobama.⁵⁴ Dvojbeno je opravdanost takva rješenja u slučajevima kada se radi o osobama koje su tek prešle prag punoljetništva i za koje podaci o osobnim i obiteljskim prilikama te način počinjenja djela upućuju na to da se

⁵² U slučaju kada je tijekom postupka izneseno mišljenje CZSS-a u prilog primjene maloljetničkog prava, prvostupanjski je sud bio dužan iznijeti jasne i razumljive razloge temeljem kojih se otklanja primjena čl. 105. ZSM-a, odnosno zatražiti dopunska objašnjenja u pogledu mišljenja CZSS-a, a kako to nije učinio, VSRH je utvrdio bitnu povredu odredaba kaznenog postupka. VSRH, I Kž 445/14-6.

⁵³ VSRH, II Kž 209/2020-4.

⁵⁴ Zakon o izvršavanju kazne zatvora (ZIKZ) propisuje da mlađi punoljetnici izdržavaju kaznu zatvora odvojeno od punoljetnika, ali takva odredba nije predviđena u odnosu na izvršenje istražnog zatvora. Čl. 11. st. 4. ZIKZ-a, NN 128/1999, 55/2000, 59/2000, 129/2000, 59/2001, 67/2001, 11/2002, 76/2007, 27/2008, 83/2009, 18/2011, 48/2011, 125/2011, 56/2013, 150/2013, 98/2019.

radi o mladenačkom deliktu, a koje se od maloljetnika razlikuju tek neznatno po kronološkoj dobi. U takvim slučajevima bilo bi opravdano osigurati izvršenje istražnog zatvora u posebnim zatvorskim jedinicama te prilikom izvršenja osobito voditi računa o okolnostima ličnosti, što potvrđuje recentan tragičan događaj smrti mlađeg punoljetnika u istražnom zatvoru.⁵⁵ Umjesto osnivanja posebnih zatvorenih zavodskih ustanova iz čl. 66. ZSM-a Ministarstvo pravosuđa, kao privremeno rješenje, donijelo je Odluku o osnivanju posebnih zatvorskih jedinica za izvršavanje istražnog zatvora prema maloljetnicima.⁵⁶ Ta se Odluka međutim, jednako kao ni čl. 66., ne odnosi na mlađe punoljetnike, što bi svakako trebalo preispitati *de lege ferenda*. Osim toga trebalo bi *de lege ferenda* razmisliti o primjeni na mlađe punoljetnike i odredbe čl. 65. ZSM-a o privremenim mjerama u slučaju kada tijekom postupka prikupljeni podaci upućuju na postojanje okolnosti iz čl. 105. ZSM-a. Imajući u vidu da sud može mlađem punoljetniku izreći zavodsku odgojnu mjeru, a da se mjera privremenog smještaja u ustanovu socijalne skrbi provodi jednako kao odgojna mjera te se uračunava u vrijeme trajanja zavodske odgojne mjere, to bi bilo opravdano omogućiti sudu tijekom postupka, ako utvrdi da postoje okolnosti iz čl. 105., određivanje privremenog smještaja u ustanovu socijalne skrbi.⁵⁷

⁵⁵ Problem izvršavanja istražnog zatvora mlađeg punoljetnika došao je u fokus javnosti u slučaju osamnaestogodišnjeg mladića s dijagnosticiranim mentalnim i tjelesnim oštećenjima koji je preminuo tijekom izvršenja istražnog zatvora prije pravomoćnog okončanja kaznenog postupka u kojem je utvrđeno da je u stanju bitno smanjene ubrojivosti uzrokovane poremećajem piromanije počinio kazneno djelo dovođenja u opasnost života i imovine općeopasnom radnjom ili sredstvom iz čl. 215. st. 1. KZ-a (u četiri je navrata požarom izazvao opasnost za imovinu većeg opsega). Nepravomoćno je osuđen na bezuvjetnu kaznu zatvora u trajanju od 8 mjeseci te sigurnosnu mjeru obveznog psihijatrijskog liječenja. U istražnom zatvoru boravio je više od pet mjeseci, od čega 47 dana u zatvorskoj bolnici, a prostoriju je dijelio s punoljetnim istražnim zatvorenici. Obdukcij-skim nalazom utvrđeno je da je vjerojatno preminuo od zatajenja srca, a u trenutku smrti imao je brojne podljeve po tijelu. Vidi: Marić Banje, K.: Kristian Vukasović molio je za milost: Kad biste me pustili na slobodu, nikada više to ne bih napravio; Hladnokrvno su ga osudili u jedan dan, i opet strpali u zatvor iz kojeg se nikad nije vratio, 29. 8. 2019., Slobodna Dalmacija.

Ovaj je slučaj otvorio s jedne strane pitanje odgovornosti Uprave za zatvorski sustav u odnosu na način izvršenja mjere istražnog zatvora prema mladoj osobi s dijagnosticiranim invaliditetom, a s druge strane pitanje adekvatnosti sankcije općeg kaznenog prava izrečene u kaznenom postupku. Takva odluka suda može se kritički preispitivati budući da iz same presude ne proizlazi da su podaci iz čl. 78. prikupljeni, tj. da bi bili relevantni za presudu. Međutim činjenica je da bi se čak i u slučaju primjene čl. 105. ZSM-a s obzirom na postojeće zakonodavstvo istražni zatvor izvršavao u istoj ustanovi i na isti način, premda bi podatak o tjelesnim i mentalnim oštećenjima mladića svakako trebao biti relevantan čimbenik službenicima zatvorske uprave u smislu uvjeta smještaja i postupanja prema njemu tijekom izvršenja istražnog zatvora.

⁵⁶ Opširnije Pleić, M., Radić, I.: Pre-trial detention of children: European standards and Croatian law, u: Duić, D., Petrašević, T. (ur.), EU and comparative law issues and challenges series (ECLIC), EE and Member States – Legal and Economic Issues, Osijek, 2019, str. 540–543.

⁵⁷ Čl. 66. st. 3. i 5. ZSM-a.

3.2. Uloga državnog odvjetnika u primjeni maloljetničkog zakonodavstva prema mlađim punoljetnicima⁵⁸

Dužnost državnog odvjetnika da u kaznenom postupku utvrđuje ne samo činjenice koje idu na štetu okrivljenika nego i u njegovu korist⁵⁹ osobito je izražena u postupcima protiv mlađih punoljetnika prilikom odlučivanja o primjeni maloljetničkog prava. Naime upravo je državni odvjetnik dužan prikupiti podatke potrebne za ocjenu psihofizičke razvijenosti mlađeg punoljetnika te o osobnim i obiteljskim prilikama, a njihovo prikupljanje može povjeriti i stručnom suradniku ili centru za socijalnu skrb.⁶⁰ Stoga će i daljnje postupanje državnog odvjetnika, a potom i suda u odnosu na primjenu maloljetničkog prava, uvelike ovisiti o početno prikupljenim podacima te o mišljenju stručnih suradnika izvanpravne struke u općinskim državnim odvjetništvima, koji na zahtjev državnog odvjetnika za mladež daju svoje obrazložene prijedloge za primjenu maloljetničkih kaznenopravnih sankcija ili općeg kaznenog prava.⁶¹

3.2.1. Primjena načela oportuniteta prema ZSM-u

Državni odvjetnik može prije početka kaznenog postupka primjenom odredaba čl. 71., 72. i 73. ZSM-a odbaciti kaznenu prijavu protiv mlađih punoljetnika na temelju svrhovitosti.⁶² Primjena svrhovitosti na temelju ZSM-a podrazumijeva prethodno ispunjene uvjete iz čl. 105. ZSM-a, odnosno državni odvjetnik treba utvrditi da je s obzirom na vrstu kaznenog djela i način počinjenja koji je odraz mlade životne dobi počinitelja svrhovito odbaciti prijavu, odnosno odustati od kaznenog progona mlađeg punoljetnika primjenom odredaba ZSM-a. U tom smislu značajan je podatak da je u razdoblju od 2016. do 2018. otprilike polovica odbačaja kaznenih prijava protiv mlađih punoljetnika rješavana primjenom načela svrhovitosti prema ZSM-u, odnosno da je od ukupnog broja riješenih prijava 16–20 % odbačeno na temelju svrhovitosti po ZSM-u.⁶³ Za usporedbu, u istom se razdoblju udio odbačaja na temelju svrho-

⁵⁸ Zahvaljujemo zamjenici Županijskog državnog odvjetnika u Splitu Julijani Stipišić i zamjenici Općinskog državnog odvjetnika u Splitu Ivani Mandalinić na suradnji.

⁵⁹ Čl. 9. st. 1. i 2. ZKP-a.

⁶⁰ Čl. 78. ZSM-a.

⁶¹ Čl. 5. Pravilnika o radu stručnih suradnika izvanpravne struke na poslovima delinkvencije mlađih i kaznenopravne zaštite djece u državnim odvjetništvima i na sudovima, NN 22/2013. Nažalost, nemaju sva državna odvjetništva u RH stručnog suradnika.

⁶² Opširnije kod Radić, I., Puharić, B., Primjena načela svrhovitosti u postupanju prema maloljetnicima, HLJKPP, vol. 22, broj 2/2015, str. 653-667.

⁶³ Državno odvjetništvo Republike Hrvatske: Izvješće Glavnog državnog odvjetnika Republike Hrvatske o radu državnih odvjetništava u 2018. godini, Zagreb, travanj 2019., str. 104.

vitosti u ukupnom broju odbačaja prema maloljetnicima kretao od 75 % do 80% a u ukupnom broju riješenih prijava od 50 % do 58 %.⁶⁴ Premda je primjena načela svrhovitosti u postupku prema maloljetnicima značajno šireg opsega nego prema mlađim punoljetnicima, ako usporedimo te podatke s podacima o odbačaju na temelju svrhovitosti prema punoljetnim počiniteljima kaznenih djela, kod kojih je primjena tog načela minorna i gotovo da izostaje (1,7 % u 2017. godini),⁶⁵ vidimo da je državno odvjetništvo ipak znatno sklonije primjeni oportuniteta prema mlađim punoljetnicima. Može se stoga zaključiti kako je postupanje državnog odvjetništva prema kriminalitetu mlađih punoljetnika primjenom svrhovitosti ipak bliže pristupu maloljetničkom kriminalitetu nego kriminalitetu odraslih počinitelja kaznenih djela.

3.2.2. Prijedlog suda za izricanje maloljetničke sankcije

Premda ZSM izrijekom ne govori o stavljanju prijedloga za primjenu maloljetničkih sankcija, već samo o odluci suda o primjeni čl. 105., po logici stvari ta odluka može biti donesena na vlastitu inicijativu suda ili na prijedlog stranaka. S obzirom na prethodno navedene ovlasti državnog odvjetnika o prikupljanju potrebnih podataka, jasno je da će sud u pravilu upravo na prijedlog državnog odvjetnika, odnosno stručnog suradnika, odlučivati o primjeni maloljetničkog prava,⁶⁶ ali to ne isključuje pravo obrane da stavlja takve prijedloge u postupku. Uz podatke pribavljene od strane državnog odvjetnika sud pribavlja mišljenje sudskog stručnog suradnika te po potrebi poziva roditelje na raspravu, odnosno sam prikuplja potrebne podatke. Premda primjena maloljetničkih sankcija ide u korist okrivljenika, pa ako postoji takav prijedlog od strane državnog odvjetnika, sud će ga u pravilu i prihvatiti, sudska praksa upućuje i na slučajeve u kojima se sud nije složio s prijedlogom državnog odvjetnika.⁶⁷

⁶⁴ *Ibid.*, str. 101.

⁶⁵ Usp. Ivičević Karas, E., Consensual justice in Croatian criminal procedural law: the need for a systematic approach, u: Duić, D., Petrašević, T. (ur.): EU 2020 – lessons from the past and solutions for the future, Osijek, 2020, str. 416–417.

⁶⁶ Iz podataka dobivenih od ODO i ŽDO Split proizlazi da se većina prijedloga za izricanje maloljetničkih sankcija odnosila na pridržaj izricanja maloljetničkog zatvora uz posebne obveze, a zatim na odgojne mjere posebnih obveza.

⁶⁷ Tako je VSRH u postupku za kazneno djelo razbojništva (čl. 230. st. 2. KZ/2011) usvojio žalbu državnog odvjetnika, koji je tražio izricanje maloljetničke sankcije mlađoj punoljetnici (pridržaj maloljetničkog zatvora) umjesto kazne zatvora zamijenjene uvjetnom osudom. VSRH, I Kž 428/2016-13.

4. POREDBENOPRAVNI PRIKAZ KAZNENOPRAVNOG POLOŽAJA MLAĐIH PUNOLJETNIKA

Pravni položaj mlađih punoljetnika različito je reguliran u europskim državama. U pojedinim državama mlađim punoljetnicima se mogu izreći maloljetničke sankcije ako su ispunjeni odgovarajući zakonski uvjeti (Njemačka, Hrvatska, Nizozemska), u drugima im se izriču opće kaznenopravne sankcije, ali ublažene (skandinavske zemlje: Danska, Švedska, Finska), dok u nekim zemljama ne postoje posebne zakonske odredbe vezane za njihov pravni položaj (Engleska i Wales, Španjolska, Ukrajina, Belgija).⁶⁸

4.1. Nizozemska

Nizozemska poznaje dobnu kategoriju mlađih punoljetnika,⁶⁹ a novelom kaznenog zakona 2014. (tzv. „Adolescentenstrafrecht“) povećana je gornja dobna granica tako da sada obuhvaća osobe od navršениh 18 godina *tempore criminis* do navršene 22 godine, uključivo i njih, što je najveća gornja dobna granica mlađeg punoljetništva u EU-u.⁷⁰ Cilj te zakonske izmjene bio je omogućiti fleksibilniju i češću primjenu maloljetničkih sankcija prema mlađim punoljetnicima s obzirom na to da su im se do tada jako rijetko izricale u praksi. Prema mlađim punoljetnicima i dalje se primarno primjenjuju opće kaznenopravne sankcije, a maloljetničke sankcije mogu se primijeniti samo ako su ispunjeni uvjeti propisani čl. 77.c Kaznenog zakona. Hoće li se na mlađeg punoljetnika primijeniti maloljetničke sankcije, ovisi o karakteristikama osobnosti počinitelja i okolnostima u kojima je kazneno djelo počinjeno.⁷¹ Najveća novost uvedena novelom jest obveza izrade forenzičkog izvješća o mlađem punoljetnom počinitelju u fazi pripremnog postupka, koje bi trebalo poslužiti

⁶⁸ Više: Dünkel, D., Pruin, I., *op. cit.* u bilj. 9, str. 1959-1960.

⁶⁹ Maloljetnicima se smatraju osobe od 12 do navršениh 18 godina te se na njih ne primjenjuje poseban zakon, već samo posebne odredbe općeg materijalnog i procesnog kaznenog zakonodavstva. Radić, I., Sustav maloljetničkih sankcija, doktorski rad, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2016, str. 158-159.

⁷⁰ Više van der Laan, A. M., Beerthuisen, M. G. C. J., Barendregt, C. S., *op. cit.* u bilj. 6, str. 2.

⁷¹ Prvotni prijedlog zakonodavca bio je da se primjena maloljetničkog zakonodavstva proširi na sve mlade punoljetnike bezuvjetno. Nakon donošenja novog zakonskog rješenja zakonodavac je kritiziran da su uvjeti za primjenu maloljetničkih sankcija postavljeni preopćenito te da je načinom selekcije mlađih punoljetnika dovedeno u pitanje načelo jednakosti počinitelja pred sudom. *Ibid.*, str. 3.

državnom odvjetniku i sudu kao pomoć prilikom donošenja odluka.⁷² Premda primjena maloljetničke sankcije uvelike ovisi o preselekciji, koju prije početka postupka vrši državni odvjetnik na temelju podataka o kaznenom djelu i na temelju preliminarnog forenzičkog izvješća o karakteristikama počinitelja koje mu je izradila Probacijska služba, konačnu odluku donosi sud, koji mora imati preporuku državnog odvjetnika, izvješće o osobnim okolnostima počinitelja, o mogućem tretmanu prema mlađem punoljetniku koji je izradila stručna osoba, te mišljenje je li u konkretnom slučaju prema mlađem punoljetniku prikladno izreći maloljetničku sankciju.⁷³ Ako su ispunjeni zakonski uvjeti, mlađem punoljetniku mogu se izreći maloljetničke sankcije,⁷⁴ koje se izvršavaju sukladno odredbama maloljetničkoga prava te su fokusirane na odgoj, obrazovanje i rehabilitaciju.⁷⁵

4.2. Njemačka

Kaznenopravni položaj mlađih punoljetnika (*Heranwachsende*) u Njemačkoj reguliran je posebnim zakonom koji se primjenjuje na maloljetne počinitelje kaznenih djela, *Jugendgerichtsgesetz* (JGG),⁷⁶ a odredbe o mlađim punoljetnicima unesene su 1953.⁷⁷ Mlađi punoljetnik definira se kao osoba koja je u vrijeme počinjenja kaznenog djela navršila 18, a nije navršila 21 godinu.⁷⁸ U kaznenom postupku prema mlađim punoljetnicima sude sudovi za mladež te u postupku sudjeluju policijski službenici i državni odvjetnici specijalizirani za rad s mladim osobama.⁷⁹ Prema mlađem punoljetniku može se primijeniti maloljetničko zakonodavstvo ako sud utvrdi da se iz ukupne ocjene njegove ličnosti i sredine u kojoj živi može zaključiti da je po moralnom i duševnom razvoju u vrijeme izvršenja djela bio na razini maloljetnika (*Reifeentwicklun-*

⁷² Nizozemsko državno odvjetništvo dalo je smjernice svojim državnim odvjetnicima (četiri indikacije) koje bi im trebale pomoći prilikom donošenja odluke o tome je li mlađi punoljetnik podoban da se prema njemu izreknu maloljetničke sankcije. *Ibid.*, str. 9.

⁷³ *Ibid.*, str. 9-12.

⁷⁴ Više o maloljetničkim sankcijama Ferwerda, H. B., *op. cit.* u bilj. 6, str. 253-255.

⁷⁵ Nakon donošenja novele došlo je do porasta u izricanju maloljetničkih sankcija prema mlađim punoljetnicima, koje im se sada izriču u 4-5 % slučajeva (2015.-2016.) u odnosu na razdoblje prije izmjene zakona, kada su se primjenjivale u svega 0,4 % slučajeva godišnje. Van der Laan, A. M., Beerthuisen, M. G. C. J., Barendregt, C. S., *op. cit.* u bilj. 6, str. 12.

⁷⁶ *Jugendgerichtsgesetz* (JGG), objavljen 11. prosinca 1973. (BGBl. IS. 3427), posljednja izmjena 9. 12. 2019. (BGBl. I 2146).

⁷⁷ Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* u bilj. 14, str. 512.

⁷⁸ § 1(2) JGG.

⁷⁹ Dünkel, F., Heinz, W., Germany, u: Decker, S. H., Marteache, N., (ur.), *International Handbook of Juvenile Justice*, Springer, 2017, str. 319.

g)⁸⁰ ili ako se s obzirom na način i okolnosti počinjenja djela i motive zbog kojih je ono počinjeno može zaključiti kako se radi o maloljetničkom deliktu (*Jugendverfehlung*).⁸¹ U tom slučaju sud može izreći bilo koju od maloljetničkih sankcija predviđenih u JGG-u.⁸² U slučaju da nisu ispunjeni navedeni uvjeti, primjenjuje se opće kazneno zakonodavstvo i opće kaznenopravne sankcije, s tim da se izrečena kazna može ublažiti. Iako JGG samo navodi da se mlađem punoljetniku može umjesto kazne doživotnog zatvora izreći kazna zatvora od 10 do 15 godina, u praksi se smatra kako se može i u pravilu će mu se ublažiti bilo koja izrečena opća kaznenopravna sankcija.⁸³ Podaci o primjeni maloljetničkih sankcija prema mlađim punoljetnicima u praksi pokazuju kako su njemački sudovi s vremenom takvu praksu prihvatili u velikom broju slučajeva. Nakon prvog desetljeća primjene maloljetničko je pravo prema mlađim punoljetnicima bilo primijenjeno u 38 % slučajeva, dok je 1990. godine taj broj udvostručen te je u manje-više istom opsegu ostao do danas (2012. godine 67 % slučajeva).⁸⁴ I njemačko zakonodavno rješenje često je kritizirano kao previše neodređeno te su postojale inicijative da se primjena maloljetničkog prava dopusti bezuvjetno prema svim osobama do navršene 21 godine, ali se navedeno nije realiziralo u praksi.⁸⁵

4.3. Austrija

Austrija je dobnu kategoriju mlađih punoljetnika, koja obuhvaća osobe od 18 do navršene 21 godine, uvela novelom *Jugendgerichtsgesetz* (dalje: JGG-a)⁸⁶ iz 2001., kojom je omogućena u kaznenom postupku prema mlađem punoljetniku primjena pojedinih procesnih odredbi koje vrijede za maloljetnike bez ikakvih dodatnih uvjeta, poput strožih uvjeta za izricanje istražnog zatvo-

⁸⁰ Više Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* u bilj. 14, str. 512-513.

⁸¹ Vidi § 105. (1) br. 1. i 2. JGG-a. Kao primjeri mladenačkog delikta navode se spontana, mržnjom motivirana kaznena djela, agresivna ponašanja nastala iz trivijalnih razloga, vandalizam i huliganizam.

Pruin, I., Dünkel, F., *op. cit.* u bilj. 8, str. 41.

⁸² Više Radić, I., *op. cit.* u bilj. 69, str. 113-122.

⁸³ § 106. JGG-a. Prema: Pruin, I., Dünkel, F., *op. cit.* u bilj. 8, str. 42.

⁸⁴ Razlozi za tako široku primjenu maloljetničkog prava prema mlađim punoljetnicima jesu duga tradicija primjene maloljetničkog zakonodavstva, izbjegavanje visokog posebnog minimuma kod pojedinih kaznenih djela, veća fleksibilnost i mogućnost individualizacije, promjene u životnim i društvenim okolnostima mlađih maloljetnika, za koje sudovi većinom smatraju kako se još uvijek nalaze u razvojnoj fazi. *Ibid.*, str. 42-44.

⁸⁵ Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* u bilj. 14, str. 513-514.

⁸⁶ *Jugendgerichtsgesetz*, donesen 20. listopada 1988. (JGG), StF: BGBl. Nr. 599/1988, posljednja izmjena BGBl. I Nr. 20/2020.

ra, nužnosti prikupljanja podataka o počiniteljevoj socijalnoj anamnezi.⁸⁷ Za suđenje je nadležan sud za mladež te u njegovu radu sudjeluju suci za mladež, kao i posebni tužitelji za mladež, jednako kao i u kaznenom postupku prema maloljetniku.⁸⁸ Mlađim punoljetnicima ne mogu se izricati maloljetničke sankcije ni alternativne mjere, ali im se izrečene opće sankcije u pravilu ublažavaju i za njih ne vrijedi posebni minimum.⁸⁹ Činjenica da je počinitelj mlađi punoljetnik u austrijskom je kaznenom zakonu navedena kao opće ublažavajuća okolnost, a odnosi se na počinitelja koji je kazneno djelo počinio prije navršene 21 godine života, ili se radi o osobi za koju se smatra da je djelo počinila pod utjecajem nenormalnog duševnog stanja, mentalne retardacije, ili je izrazito zapostavljena u odgoju/obrazovanju.⁹⁰ Osim toga mlađim punoljetnicima ne može se izreći kazna doživotnog zatvora, već je maksimalna kazna zatvora koja im se može izreći 15 godina.⁹¹

4.4. Švedska

Dobna je granica maloljetništva u Švedskoj još od 1905. godine 15 godina. Za mlade osobe između 15 i 20 godina koje počine kazneno djelo nadležnost je podijeljena između tijela socijalne skrbi i tijela pravosuđa, s tim da u pravilu prema mladima od 18 do 20 godina postupaju pravosudna tijela.⁹² Prema toj dobnoj kategoriji primjenjuju se odredbe Kaznenog zakona te im se izrečene sankcije mogu ublažiti ako sud utvrdi da su postupci optuženika „povezani s njegovim očito nedostatnim razvojem, iskustvom ili sposobnošću za prosuđivanje“.⁹³ Kazneni postupak može se voditi uz isključenje javnosti, na njih se mogu primijeniti odredbe koje vrijede za ubrzanje kaznenog postupka (vođenje skraćenog kaznenog postupka) te sud mora usmeno obrazložiti presudu na raspravi.⁹⁴ U praksi se mlađim punoljetnicima izriču novčana kazna, uvjetna osuda, mjera nadzora na slobodi, može se primijeniti i načelo svrhovitosti, a od

⁸⁷ § 46.a JGG. Pruin, I., Dünkel, F. *op. cit.* u bilj. 8, str. 47. Novela iz 2001. u Austriji je naišla na određene kritike jer su pojedini teoretičari i praktičari smatrali kako je propuštena prilika da se u cijelosti regulira pravni položaj mlađih punoljetnika. Bruckmüller, K., Austria, u: Decker, S. H., Marteache, N., *op. cit.* u bilj. 79, str. 221.

⁸⁸ V. Pruin, I., Dünkel, F., *op. cit.* u bilj. 8, str. 46.

⁸⁹ § 5. (4)(5) JGG. Pruin, I., Dünkel, F., *op. cit.* u bilj. 8, str. 46.

⁹⁰ § 34. (1.1.) Strafgesetzbuch-StGB od 23. siječnja 1974., StGB, StF: BGBl. Nr. 60/1974 (NR: GP XIII RV 30 AB 959 S. 84. BR: S. 326. NR: Einspr. d. BR: Einspr. d. BR: 1000 AB 1011 S. 98.), posljednja izmjena BGBl I Nr 154/2015.

⁹¹ Bruckmüller, K., *op. cit.* u bilj. 87, str. 231.

⁹² Radić, I., *op. cit.* u bilj. 69, str. 142.

⁹³ Pruin, I., Dünkel, F. *op. cit.* u bilj. 8, str. 55.

⁹⁴ *Ibid.*, str. 56.

sankcija koje se često izriču maloljetnicima (15-18 god.) njima se izriče mjera *youth service*.⁹⁵ Kazna zatvora može im se izreći samo iznimno, kada sud utvrdi da je zbog težine počinjenog kaznenog djela ili zbog postojanja određenih okolnosti izricanje kazne opravdano, što se u cijelosti i poštuje u praksi.⁹⁶

5. ISTRAŽIVANJE PRIMJENE MALOLJETNIČKOG PRAVA PREMA MLAĐIM PUNOLJETNICIMA U SUDSKOJ PRAKSI

5.1. Uvodna analiza

Za sustavnu ocjenu pravnog položaja mlađih punoljetnika u domaćem kaznenopravnom sustavu uz teorijski i normativni pregled neizostavno je analizirati i pojavnost kriminaliteta mlađih punoljetnika i primjenu odredbi ZSM-a u sudskoj praksi. S obzirom na to da bi sveobuhvatna ocjena svih aspekata pravnog položaja mlađih punoljetnika premašivala opseg i ciljeve ovog rada, u istraživanju smo se usredotočili na neke temeljne pokazatelje njihova pravnog položaja, i to putem prikaza udjela mlađih punoljetnika u ukupnom kriminalitetu, a zatim utvrđenja opsega u kojem se maloljetničke sankcije primjenjuju prema mlađim punoljetnicima u sudskoj praksi. Drugi dio istraživanja obuhvatio je analizu presuda Općinskog suda u Splitu u kojima su osuđeni mlađi punoljetnici, a koji je imao za cilj utvrditi način postupanja suda prilikom odlučivanja o primjeni maloljetničkog prava na mlađe punoljetnike. Istraživanje statističkih podataka i sudske prakse obuhvaća razdoblje primjene novog ZSM-a, od 2012. godine završno s 2018. godinom.⁹⁷

Podaci upućuju na kontinuirani trend pada broja mlađih punoljetnih osoba prijavljenih za kaznena djela od 2012. godine, ali još i ranije od 2008. pa sve do 2018. godine.⁹⁸ Taj trend dijelom korespondira s općim trendom pada ukupnog broja prijavljenih osoba za kaznena djela u RH.⁹⁹ Jedan od razloga za

⁹⁵ V. Sarnecki, J., Sweden, u: Decker, S. H., Marteache, N., (ur.), *op. cit.* u bilj. 79, str. 456-458.

⁹⁶ Prema: Haverkamp, R., Sweden, u: Dünkel, F., Grzywa, J., Horsfield, P., Pruin, I. (ur.), *op. cit.* u bilj. 9, str. 1364, 1373-1376.

⁹⁷ 1. rujna 2011. godine stupio je na snagu novi ZSM.

⁹⁸ Državno odvjetništvo Republike Hrvatske: Izvješće Državnog odvjetništva Republike Hrvatske za 2015. godinu, Zagreb, travanj 2016., str. 99. God. 2019. broj prijava povećao se za 1,5 % u odnosu na 2018. DORH: Izvješće DORH-a o radu državnih odvjetništava u 2019., Zagreb, travanj 2020., str. 33. Izvješća dostupna na: <http://www.dorh.hr/IzvjescjeDrzavnogOdvjetnistvaRepublikeHrvatske>.

⁹⁹ Godine 2018. bilo je 17,3 % manje prijava protiv poznatih počinitelja (fizičkih i pravnih osoba) u odnosu na 2012. Državno odvjetništvo Republike Hrvatske: Izvješće DORH-a za 2018. *op. cit.* u bilj. 63, str. 104, DORH: Izvješće Državnog odvjetništva Republike Hrvatske za 2012., Zagreb, kolovoz 2013., str. 121.

takav trend jest dekriminalizacija najlakšeg oblika kaznenog djela zlouporabe opojnih droga, koje je prešlo u nadležnost prekršajnih sudova, a kod kojeg su vrlo često počinitelji mlađi punoljetnici.¹⁰⁰

Tablica 1.

OSUĐENI PUNOLJETNI I MLAĐI PUNOLJETNI POČINITELJI
TE VRSTA SANKCIJE IZREČENE MLAĐIM PUNOLJETNICIMA
OD 2012. DO 2018.¹⁰¹

Godina	Punoljetne osobe		Mlađi punoljetnici			
	Optužene	Osuđene	Optužene	Osuđene	Sankcije općeg kaznenog prava	Maloljetničke Sankcije
2012.	26 622 100 %	20 548 100 %	2175 12,2 %	1826 11,25 %	1643 90 %	182 10 %
2013.	22 397 100 %	16 617 100 %	1738 12,9 %	1464 11,35 %	1352 92 %	112 8 %
2014.	18 089 100 %	14 888 100 %	1367 13,2 %	1243 12 %	1104 88,8 %	139 11,2 %
2015.	15 198 100 %	12 552 100 %	1249 12,1 %	1127 11,1 %	993 88,1 %	133 11,9 %
2016.	15 889 100 %	13 412 100 %	1401 11,3 %	1317 10,1 %	1202 91,3 %	114 8,7 %
2017.	14 466 100 %	12 091 100 %	1216 11,9 %	1107 10,9 %	1000 90,3 %	106 9,7 %
2018.	14 110 100 %	11 866 100 %	1111 12,7 %	1023 11,6 %	917 89,6 %	105 10,4 %

Iz Tablice 1 proizlazi kako je udio mlađih punoljetnika u ukupnom broju osuđenih punoljetnih počinitelja kaznenih djela u pravilu konstantan i kreće se oko 11 %.¹⁰² Ono što je najzanimljivije jest odnos primjene sankcija općeg kaznenog prava i maloljetničkih sankcija prema mlađim punoljetnicima. Po-

¹⁰⁰ DORH: Izvješće Državnog odvjetništva Republike Hrvatske za 2015., Zagreb, travanj 2016., str. 99.

¹⁰¹ Izvor: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Statistička izvješća 2012.–2019.

¹⁰² U razdoblju od 1998. do 2005. godine udio mlađih punoljetnika u ukupnom broju osuđenih punoljetnih počinitelja kaznenih djela bio je u prosjeku oko 12 %. Carić, A., *op. cit.* u bilj. 5, str. 295-296.

daci pokazuju kako sudovi u pravilu mlađim punoljetnicima u gotovo 90 % slučajeva izriču sankcije općeg kaznenog prava, što znači da se od deset osuđenih mlađih punoljetnika samo jednome izrekne maloljetnička sankcija.¹⁰³ Očigledno je kako se sudovi za mladež ne slažu da bi primjena maloljetničkih sankcija na mlađe punoljetnike bila pravilo, kako se to učestalo tvrdi u teoriji, već suprotno tome smatraju da su u svega 10-ak posto slučajeva na godišnjoj razini ispunjeni uvjeti za primjenu maloljetničkih sankcija prema mlađim punoljetnicima.¹⁰⁴ Naravno da se postavlja pitanje zašto je tako, je li uistinu u praksi malo slučajeva koji ispunjavaju kumulativno uvjete iz čl. 105. st. 1. ZSM-a, tumači li sud za mladež restriktivno uvjete ili su u pitanju neke sistemske poteškoće u primjeni maloljetničkih sankcija. Smatramo da za navedenu sudsku praksu ne postoji samo jedan razlog, već više različitih čimbenika, od restriktivnijeg tumačenja postavljenih uvjeta iz čl. 105. st. 1. ZSM-a od strane sudova za mladež, koje je ustvari posljedica nedovoljne specijalizacije sudaca za mladež,¹⁰⁵ nedovoljnog analiziranja ličnosti počinitelja mlađeg punoljetnika, dobi mlađih punoljetnika u vrijeme suđenja, koja onemogućuje izvršenje maloljetničkih sankcija, pa do sve većih problema u izvršavanju velikog broja maloljetničkih sankcija, koji onda dovode do toga da sudovi i ne žele izricati mjere kada znaju kakvo je stanje u praksi. Kod problema u izvršenju maloljetničkih sankcija prije svega se misli na organizacijske nedostatke u odgojnim ustanovama i odgojnom zavodu, kao i maloljetničkom zatvoru, na koje se upozorava već čitavo desetljeće.¹⁰⁶

¹⁰³ Isti rezultati utvrđeni su i u razdoblju od 1998. do 2005. godine, odnosno u prosjeku u 11,2 % slučajeva mlađim punoljetnicima bile su izrečene maloljetničke sankcije. *Ibidem*.

¹⁰⁴ *Ibid.*

¹⁰⁵ Ovo je posljedica nedostatne edukacije te organizacije, odnosno rasporeda poslova na pojedinim sudovima, u kojima suci za mladež nerijetko sude i u predmetima općeg kriminaliteta.

¹⁰⁶ Posebno je zabrinjavajuća visoka stopa recidivizma kod maloljetnih počinitelja nakon izlaska s izvršenja odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod. Više o problemima u sustavu maloljetničkih sankcija kod Radić, I., Hrvatski sustav maloljetničkih sankcija: trenutno stanje i problemi, HLJKPP, vol. 24, br. 1, 2017, str. 100-112.

Tablica 2.

IZREČENE SANKCIJE MLAĐIM PUNOLJETNICIMA
OD 2012. DO 2018.¹⁰⁷

Godina	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
UKUPNO OSUDA	1826 100 %	1464 100 %	1243 100 %	1127 100 %	1317 100 %	1107 100 %	1023 100 %
Vrsta izrečene kaznene sankcije	1643 100 %	1352 100 %	1104 100 %	993 100 %	1202 100 %	1000 100 %	917 100 %
ZATVOR (bezuovjetni)	309 18,8 %	281 20,8 %	254 23 %	181 18,2 %	183 15,2 %	197 19,7 %	141 15,4 %
Uvjetna kazna zatvora	1303 79,3 %	1051 77,7 %	833 75,5 %	769 77,5 %	984 81,9 %	770 77 %	743 81,0 %
Djelomično uvjetno	/	/	9 0,8 %	36 3,6 %	29 2,4 %	29 2,9 %	32 3,5 %
NOVČANA KAZNA (bezuovjetna)	24 1,5 %	20 1,5 %	7 0,6 %	2 0,2 %	1 0,1 %	1 0,1 %	0
Uvjetna NK	7 0,4 %	/	1 0,1 %	5 0,5 %	5 0,4 %	3 0,3 %	1 0,1 %
SANKCIJE prema ZSM-u	183 100 %	112 100 %	139 100 %	134 100 %	115 100 %	107 100 %	106 100 %
Maloljetnički zatvor	24 13,2 %	5 4,5 %	20 14,4 %	4 3 %	6 5,2 %	3 2,8 %	5 4,7 %
Pridržaj MZ	86 47,2 %	42 37,5 %	36 25,9 %	24 17,9 %	34 29,5 %	45 42 %	46 43,5 %
Pridržaj MZ uz izrečenu OM	/	10 8,9 %	22 15,8 %	21 15,7 %	10 8,7 %	11 10,2 %	11 10,4 %
ODGOJNE MJERE	63 34,6 %	49 43,7 %	60 43,2 %	84 62,7 %	64 55,6 %	47 44 %	43 40,5 %
Ostalo	10 5 %	6 5,4 %	1 0,7 %	1 0,7 %	1 1 %	1 1 %	1 1 %

Podaci o strukturi izrečenih sankcija pokazuju kako se od općih kaznenopravnih sankcija mlađim punoljetnicima najčešće izriče uvjetna kazna zatvora, i to u prosjeku u tri četvrtine slučajeva, a zatim kazna bezuvjetnog zatvora, u pravilu od 15 % do 20 % slučajeva. Novčana se kazna izriče rijetko, u manje od 1 % slučajeva godišnje. Ti podaci upućuju na činjenicu da sudovi prema mlađim punoljetnicima izriču one sankcije koje se najčešće izriču i odraslim počiniteljima, a kod mlađih punoljetnika zasigurno se češće radi

¹⁰⁷ Izvor: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Statistička izvješća 2012.–2019.

o prethodnoj neosuđivanosti, koja se uzima kao olakotna okolnost prilikom izbora vrste i mjere sankcije.

Kada se radi o maloljetničkim sankcijama, ne postoji neka konstanta u pogledu vrste najčešće izrečene maloljetničke sankcije, već situacija varira od godine do godine. Mlađim punoljetnicima najčešće se izriču odgojne mjere te pridržaj izricanja maloljetničkog zatvora. Maloljetnički zatvor izriče se ovisno od godine do godine, pa je tako 2017. bio izrečen u samo tri slučaja, a 2012. u 24 slučaja. U otprilike 10 % slučajeva mlađem su punoljetniku uz pridržaj izricanja kazne maloljetničkog zatvora izrečene i odgojne mjere, kombinacija koja se u slučaju maloljetnih počinitelja više izriče kao pravilo nego kao iznimka.

Statistički podaci o vrsti kaznenih djela za koje su osuđeni mlađi punoljetnici upućuju na to koliko je sličnosti između strukture kriminaliteta maloljetnika i mlađih punoljetnika.

Tako mlađi punoljetnici u okvirno 55-60 % slučajeva čine imovinska kaznena djela, od kojih se većina odnosi na kaznena djela krađe (čl. 228 KZ-a) i kaznena djela teške krađe (čl. 229. KZ-a) te u manjem broju na kazneno djelo razbojništva (čl. 230. KZ-a), zatim kaznena djela protiv zdravlja ljudi koja se odnose na kaznena djela zlorabotrebne opojnih droga, u prosjeku oko 9 % godišnje, te kaznena djela protiv života i tijela, u prosjeku oko 7-8 % godišnje, od kojih se većina odnosi na kaznena djela tjelesne ozljede (čl. 117. st. 1. i 2. KZ-a) i kazneno djelo teške tjelesne ozljede (čl. 118. st. 1. i 2.).¹⁰⁸

Kada uspoređujemo strukturu kriminaliteta maloljetnika i mlađih punoljetnika, možemo zaključiti da postoji mala razlika u karakteristikama kriminaliteta navedenih dobnih skupina, što govori u prilog opravdanosti primjene maloljetničkog kaznenog zakonodavstva i na dobnu kategoriju mlađih punoljetnika kada su ispunjeni uvjeti za to.

5.2. Istraživanje predmeta mlađih punoljetnika u praksi Općinskog suda u Splitu¹⁰⁹

Za potrebe istraživanja opsega i načina primjene čl. 105. ZSM-a u domaćoj sudskoj praksi prikupljene su i analizirane 154 osuđujuće prvostupanjske presude Općinskog suda u Splitu (dalje: OS Split) u kojima su okrivljenici bili mlađi punoljetnici, donesene u razdoblju od pet godina (2014. do 2018. godine).¹¹⁰ U

¹⁰⁸ Podaci prema Statističkim izvješćima Državnog zavoda za statistiku za razdoblje od 2012. do 2019.

¹⁰⁹ Zahvaljujemo sutkinji Općinskog suda u Splitu Tei Budimlić na pomoći u prikupljanju podataka.

¹¹⁰ Iz istraživanja su izostavljene presude kojima je izdan kazneni nalog. Kao početnu godinu odabrali smo 2012., međutim, s obzirom na način vođenja evidencije predmeta, nisu nam bile dostupne presude iz 2012. i 2013. godine.

nastavku će biti prikazana analiza nekih čimbenika relevantnih za ocjenu primjene maloljetničkog prava prema mlađim punoljetnicima koji su bili dostupni iz presuda.

5.2.1. Primjena maloljetničkog prava prema mlađim punoljetnicima

Tablica 3.

PRIMJENA MALOLJETNIČKOG PRAVA NA MLAĐE PUNOLJETNIKE U PRAKSI OPĆINSKOG SUDA U SPLITU

Godina	Osuđeni mlađi punoljetnici	Mlađi punoljetnici prema kojima je primijenjen čl. 105. ZSM-a
2014.	24	5 20,83 %
2015.	18	3 16,66 %
2016.	47	4 8,51 %
2017.	44	5 11,36 %
2018.	39	3 7,69 %
Ukupno	172	20 11,62 %

Od ukupnog broja analiziranih presuda (154) koje su obuhvatile 172 mlađa punoljetnika u 19 presuda prema 20 mlađih punoljetnika izrečene su maloljetničke sankcije.¹¹¹

Maloljetničke sankcije primjenjuju se na mlađe punoljetnike u prosjeku u 12 % slučajeva, međutim primjetno je da ne postoji konstantan trend u primjeni maloljetničkih sankcija. Tako je očit pad primjene u 2018. godini u odnosu na prethodne godine, a pogotovo u odnosu na 2014. i 2015. godinu.¹¹² Na temelju tih podataka može se zaključiti kako primjena maloljetničkih sankcija prema mlađim punoljetnicima u praksi OS Split korespondira s primjenom na razini Republike Hrvatske.¹¹³

¹¹¹ Maloljetničke sankcije izrečene su u predmetima: Kmp-72/17, Kmp-84/17, Kmp-118/16, Kmp-121/16, Kmp-99/2016, KML-159/12, KML-89/14, KML-103/13, KML-53/12, KML-95/2012 (prema jednom ml. punolj. primijenjen je čl. 105., prema drugom nije), KML-134/12 (čl. 105. primijenjen je prema oba okrivljenika), KML-95/13, KML-102/13, KML-118/13, Kmp-32/18, KML-161/13, Kmp-16/17, Kmp-48/15, Kmp-53/15.

¹¹² Međutim treba naznačiti da za 2014. i 2015. nisu bile dostupne sve osuđujuće presude protiv mlađih punoljetnika

¹¹³ Prosjek na razini RH za razdoblje od 2014. do 2018. godine iznosi 10,2 %. Ako promatramo samo posljednje tri godine (2016.–2018.), taj je postotak na razini OS Split gotovo isti (9,2 %) kao postotak na razini Republike Hrvatske (9,4 %).

5.2.1.1. Pravni temelj za primjenu maloljetničkog prava

Premda članak 105. ZSM-a predstavlja pravni temelj za primjenu maloljetničkog prava prema mlađim punoljetnicima, u čak polovici analiziranih presuda (53 %) u kojima je primijenjeno maloljetničko pravo sud se nije pozvao na odgovarajuću zakonsku odredbu. Tek u devet presuda sud u izreci navodi čl. 105. ZSM-a kao pravni temelj, a u preostalim se predmetima poziva samo na odredbe ZSM-a koje određuju uvjete za primjenu pojedine maloljetničke sankcije, primjerice čl. 28. i/ili čl. 10. ZSM-a. Premda ZSM u st. 4. čl. 105. navodi kako sud maloljetničku sankciju izriče primjenom st. 1. tog članka, sudovi se ne pozivaju na spomenutu odredbu, što upućuje na nedostatnu preciznost i jasnoću u izražavanju prilikom donošenja presude, ali jednako tako može upućivati na nerazumijevanje pravne osnove primjene maloljetničkog zakonodavstva prema mlađim punoljetnicima. Budući da je primjena općeg kaznenog zakonodavstva pravilo, pravni temelj primjene maloljetničkih sankcija kao iznimke kao i razlozi za takvu primjenu trebali bi biti jasno naznačeni u presudi jer se u protivnom zamagljuje razlika između pravne osnove izricanja maloljetničkih sankcija prema maloljetnim okrivljenicima koji su u vrijeme suđenja navršili 18 godina od okrivljenika mlađih punoljetnika. Tako iz nekih presuda u kojima su u istom predmetu okrivljenici bili maloljetnici i mlađi punoljetnici ne proizlazi jasno na kojem je pravnom temelju izrečena maloljetnička sankcija. I praksa Vrhovnog suda upućuje na postojanje nejasnoća u razlikovanju pravnog temelja za izricanje maloljetničkih sankcija među prvostupajskim sudovima.¹¹⁴

5.2.2. Dob mlađih punoljetnika

Tablica 4.

DOB MLAĐIH PUNOLJETNIKA PREMA KOJIMA JE PRIMIJENJEN ČL. 105. ZSM-a

Dob mlađih punoljetnika prema kojima je primijenjen čl. 105. ZSM-a	Dob u vrijeme počinjenja kaznenog djela	Dob u vrijeme izricanja prvostupajnske presude
18 godina	13 65 %	0 0
19 godina	2 10 %	3 15 %
20 godina	5 25 %	5 25 %
21 godina	0 0	10 50 %
22 godine	0 0	2 10 %
Ukupno	20 100 %	20 100 %

¹¹⁴ Vidi VSRH, Kžm 19/20176.

S obzirom na to da mogućnost primjene maloljetničkog prava ovisi o navršenoj dobi u vrijeme suđenja, bilo je potrebno analizirati dob mlađih punoljetnika kako u vrijeme počinjenja kaznenog djela tako i u vrijeme suđenja.¹¹⁵ Čak tri četvrtine mlađih punoljetnika kojima su izrečene maloljetničke sankcije nije navršilo 20 godina u vrijeme počinjenja djela, a većina je (65 %) *tempore criminis* tek navršila 18 godina. Taj podatak upućuje na to da sud prilikom izricanja sankcije vodi računa o činjenici da se radi o osobama koje su tek postale punoljetne, pa primjenom čl. 105. ublažava izražene razlike između sankcija općeg i maloljetničkog zakonodavstva kod takvih osoba. Što se tiče dobi u vrijeme suđenja, 60 % okrivljenika navršilo je već 21 godinu u vrijeme donošenja prvostupanske presude, što znači da prema njima nije bilo moguće izreći zavodsku odgojnu mjeru ili odgojnu mjeru upućivanja u disciplinski centar.

U predmetima u kojima je primijenjeno opće kazneno zakonodavstvo čak polovica (76) mlađih punoljetnika u vrijeme donošenja prvostupanske presude već je bila navršila 23 godine, što znači da im nije bilo moguće izreći nijednu maloljetničku sankciju. To je vidljivo i iz obrazloženja pojedinih presuda, u kojima se izriječom navodi mišljenje socijalnog pedagoga kako primjena maloljetničke sankcije nije moguća zbog kronološke dobi počinitelja. Treba uzeti u obzir i činjenicu da je nemali broj onih koji su u vrijeme donošenja prvostupanske presude navršili već 22 godine (22 %), kada je upitna ne samo svrhovitost već i teoretska i praktična mogućnost izvršenja maloljetničke sankcije. Na nesvrhovitost izricanja maloljetničkih sankcija u toj dobi upućuje i podatak da je tek dvoje mlađih punoljetnika kojima su izrečene maloljetničke sankcije u vrijeme donošenja prvostupanske presude navršilo 22 godine.

Na temelju podataka o dobi okrivljenika u vrijeme suđenja može se zaključiti da su maloljetničke sankcije izrečene u 21 % slučajeva u kojima je bilo uopće moguće primijeniti čl. 105. ZSM-a s obzirom na dob (odnosno 17 % za razdoblje od tri posljednje promatrane godine), što bi upućivalo na to da je sud ipak skloniji primijeniti maloljetničko pravo nego što to pokazuju podaci iz Tablice 1. i 3.

5.2.3. Vrsta kaznenih djela

Istraživanje pokazuje da struktura kriminaliteta mlađih punoljetnika u praksi OS Split ne odstupa mnogo od one na razini Republike Hrvatske. U 55 % (11 od 20) slučajeva u kojima je primijenjeno maloljetničko zakonodavstvo mlađi su punoljetnici osuđeni za imovinska kaznena djela, od čega najčešće

¹¹⁵ Dob okrivljenika u vrijeme suđenja utvrđivana je prema datumu donošenja prvostupanskih presuda.

za kaznena djela krađe te teške krađe (73 % svih presuda koje se odnose na imovinska kaznena djela). Tako deset presuda u kojima je 11 mlađih punoljetnika osuđeno za imovinska kaznena djela obuhvaća ukupno 29 imovinskih kaznenih djela. Nakon imovinskog kriminaliteta slijede kaznena djela protiv zdravlja ljudi, i to zlouporaba droge (25 %). Na trećem mjestu po zastupljenosti jesu kaznena djela protiv sigurnosti prometa (10 %), a na posljednjem mjestu kaznena djela protiv života i tijela te kaznena djela protiv opće sigurnosti. Slični su trendovi i kod kaznenih djela mlađih punoljetnika, prema kojima su primijenjene sankcije KZ-a. Na prvom je mjestu imovinski kriminalitet (61 %), zatim slijede kaznena djela protiv zdravlja ljudi (11,9 %) te kaznena djela protiv života i tijela (11,1 %). Za usporedbu, potonja kaznena djela u slučajevima primjene čl. 105. zastupljena su s tek 5 % slučajeva, što govori o tendenciji suda da kaznena djela protiv života i tijela ipak rjeđe okarakterizira kao mladenački delikt.

Iz analize presuda u kojima je primijenjeno maloljetničko pravo zamjetno je kako sud ne obrazlaže detaljnije, to jest uopće, razloge zbog kojih smatra da se radi o mladenačkom deliktu, već se u pravilu zadržava na navođenju relevantnog dijela odredbe čl. 105. i konstataciji da je djelo s obzirom na vrstu i način počinjenja odraz mladenačke dobi. Stoga na temelju obrazloženja presuda nije moguće utvrditi koji čimbenici vezani uz vrstu kaznenog djela i način počinjenja pretežu pri donošenju odluke. Takav zaključak možemo izvoditi posredno iz činjeničnih opisa kaznenih djela za koja su mlađi punoljetnici osuđeni. Tako je vidljivo da se u većini slučajeva radi o temeljnim oblicima kaznenog djela, a u jednom slučaju kaznenog djela izazivanja prometne nesreće u cestovnom prometu radilo se o privilegiranom obliku, odnosno počinjenju djela iz nehaja. Kvalificirani oblici primjetni su kod imovinskih delikata (teška krađa i razbojnička krađa), ali je riječ u uobičajenoj fenomenologiji tih kaznenih djela, bez dodatnih otegotnih okolnosti. Nadalje, predmeti zlouporabe droga odnosili su se na nabavu i posjedovanje, a u jednom slučaju omogućavanje trošenja marihuane. Iz svega se može iščitati da se radi o uobičajenom, klasičnom načinu počinjenja lakih i srednje teških kaznenih djela.

Iz analize presuda može se zaključiti da sud prilikom odlučivanja o primjeni maloljetničkog prava stavlja naglasak na ličnost počinitelja u znatno većoj mjeri nego na samu vrstu i način počinjenja djela. To dodatno potvrđuje analiza kaznenih djela mlađih punoljetnika kojima su izrečene sankcije KZ-a, a koja ne odstupaju u značajnijoj mjeri od prethodno opisanih vrsta i modusa počinjenja kaznenih djela. Takav zaključak ide u smjeru utvrđenog stava kako se mladenački delikt ne može okarakterizirati kao takav bez analize ličnosti mlađeg punoljetnika. Ipak, neovisno o tome, a budući da ZSM izrijeком postavlja takav kriterij, sudovi bi trebali u obrazloženju presude navesti razloge vezane i uz okolnosti počinjenja kaznenog djela, a ne samo uz ličnost, a koje taj delikt čine mladenačkim, odnosno adekvatnim za primjenu čl. 105.

Na ovom mjestu valja upozoriti i na rezultate istraživanja primjene kazne maloljetničkog zatvora u praksi Županijskog suda u Zagrebu,¹¹⁶ a iz koje proizlazi da se svi slučajevi primjene te sankcije u razdoblju od 2012. do 2017. odnose upravo na mlađe punoljetnike. Osuđenim mlađim punoljetnicima izrečena je kazna maloljetničkog zatvora zbog počinjenja kaznenih djela razbojništva, razbojništva u pokušaju, silovanja te ubojstva u pokušaju.¹¹⁷ Kada je riječ o odstupanju od uobičajene fenomenologije kriminaliteta mladih osoba, treba upozoriti na predmet u kojem je izrečena maloljetnička sankcija iako je utvrđeno kako način počinjenja kaznenog djela „odskae od uobičajenog javnog oblika kaznenog djela razbojništva, poglavito kad su počinitelji mlade osobe, a k tome su djelo počinili uz dva kvalifikatorna elementa“, a na temelju procjene stručne službe da je djelo posljedica mladenačke nepromišljenosti i da postoje druge olakotne okolnosti.¹¹⁸ Takav pristup sugerira da su vrsta i način počinjenja djela u našoj sudskoj praksi podređeni ocjeni ličnosti počinitelja, koja preteže u odluci o primjeni čl. 105. ZSM-a.

5.2.4. Izrečene sankcije

5.2.4.1. Vrsta izrečenih sankcija

Tablica 6.

MALOLJETNIČKE SANKCIJE IZREČENE MLAĐIM PUNOLJETNICIMA

Godina	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	Ukupno
SANKCIJE prema ZSM-u	5 100 %	3 100 %	4 100 %	5 100 %	3 100 %	20 100 %
Pridržaj maloljetničkog zatvora	3 60 %	-	1 25 %	1 20 %	-	5 25 %
Pridržaj MZ uz izrečenu odgojnu mjeru	1 20 %	3 100 %	1 25 %	3 60 %	3 100 %	11 55 %
Odgojne mjere	1 20%	-	2 50%	1 20%	-	4 20%

¹¹⁶ Zagorec, M., Maloljetnički zatvor u hrvatskom kaznenopravnom sustavu, doktorski rad, Zagreb, 2019, str. 190.

¹¹⁷ Usporednom analizom tih slučajeva u istraživanju se zaključuje da sud nema jedinstvene kriterije po kojima bi postupao u slučaju odmjeravanja kazne maloljetničkog zatvora ni pridržaja maloljetničkog zatvora. *Ibid.* str. 204.

¹¹⁸ I Kž 445/14-6.

U 80 % slučajeva sud je mlađim punoljetnicima izrekao pridržaj maloljetničkog zatvora,¹¹⁹ a od toga je u 69 % slučajeva uz pridržaj određena jedna ili više odgojnih mjera. U četiri slučaja (20 %) sud je mlađim punoljetnicima izrekao odgojne mjere. U sva četiri slučaja radilo se o imovinskim kaznenim djelima, a sud se pri donošenju odluke vodio mišljenjem stručnih suradnika da su mlađi punoljetnici stabilizirali svoje ponašanje, odnosno da je došlo do znatnog poboljšanja ponašanja.

Usporedbom tih podataka s podacima o izrečenim maloljetničkim sankcijama u RH u istom razdoblju vidljivo je da trendovi nisu jednaki budući da je pridržaj maloljetničkog zatvora na razini RH (30,8 %), a pogotovo pridržaj maloljetničkog zatvora uz odgojnu mjeru (12,5 %), izrican znatno rjeđe. Na razini RH polovica izrečenih maloljetničkih sankcija otpada na odgojne mjere (49,6 %), dok su u praksi OS Split odgojne mjere samostalno izrečene u tek 20 % slučajeva. Pri tom treba napomenuti da podaci za RH obuhvaćaju predmete županijskih i općinskih sudova, što upućuje na restriktivniju praksu postupanja OS Split u odnosu na vrstu izrečenih maloljetničkih sankcija. Ipak, treba upozoriti na pozitivnu praksu OS Split da češće izriču odgojne mjere uz pridržaj maloljetničkog zatvora, za razliku od cijele RH, gdje je veći udio izricanja samo pridržaja. Smatramo da se svrha kažnjavanja i individualizacija kažnjavanja u slučajevima kada se radi o mladenačkom deliktu može lakše i bolje ostvariti u kombinaciji maloljetničkih sankcija, odnosno uz odgojne mjere kojima se nalažu pojedine obveze mlađim punoljetnicima.

Što se tiče sankcija izrečenih prema općem kaznenom zakonodavstvu, u čak 71 % slučajeva primijenjena je uvjetna osuda kao supstitut kazni zatvora (od toga se 4,6 % odnosi na uvjetnu osudu sa zaštitnim nadzorom), a bezuvjetni je zatvor izrečen u 15 % slučajeva. Rad za opće dobro izrečen je u 9 % slučajeva, a djelomična uvjetna osuda u 4 %. Ako usporedimo s podatkom o broju primijenjenih uvjetnih osuda na razini Republike Hrvatske za isto razdoblje (2014. do 2018.), vidimo da se podaci gotovo preklapaju. Ipak, bezuvjetni zatvor na razini RH primijenjen je znatno češće, u gotovo 30 % slučajeva, što se može pripisati činjenici da podaci za RH obuhvaćaju i presude županijskih sudova u kojima se češće izriče bezuvjetni zatvor.

5.2.4.2. Primjena članka 106. ZSM-a

Iako ZSM daje sudu mogućnost ublažavanja kazne mlađem punoljetniku prema kojem se primjenjuje opće kazneno zakonodavstvo, ni u jednom predmetu u analiziranom razdoblju u kojem su izrečene sankcije KZ-a (135 presuda) OS Split nije ublažio kaznu na temelju čl. 106. ZSM-a. Razlozi neiskorišta-

¹¹⁹ U 69 % slučajeva vrijeme provjeravanja bilo je dvije godine.

vanja te mogućnosti mogu se pronaći u činjenici da je u većini predmeta sud zamijenio kaznu zatvora uvjetnom osudom ili radom za opće dobro na slobodi smatrajući očito takve supstitute odgovarajućima dobi okrivljenika i okolnostima počinjenja kaznenog djela, odnosno dovoljno „blagima“ i bez ublažavanja kazne. Smatramo da bi sud trebao više voditi računa o mogućnostima iz čl. 106. ZSM-a i na taj način omogućiti dodatno individualizaciju u kažnjavanju sukladno dobi i drugim okolnostima na strani mlađeg punoljetnika, pogotovo u onim slučajevima kada bi bili ispunjeni uvjeti za primjenu čl. 105., ali zbog dobi mlađeg punoljetnika u vrijeme suđenja nije moguće izreći maloljetničku sankciju. Takav stav podupire i analiza stranih zakonodavstava (Njemačka).

5.2.5. Okolnosti relevantne za izbor vrste i mjere sankcije

5.2.5.1. Ispunjenje svrhe sankcija

Izrečene maloljetničke sankcije treba promotriti kroz prizmu drugog uvjeta iz čl. 105. ZSM-a, koji se odnosi na ispunjenje svrhe sankcija. Za razliku od obrazloženja presuda vezanih uz vrstu i način počinjenja djela koji upućuju na mladenački delikt, sud ipak nešto više pozornosti u presudama daje navođenju okolnosti vezanih uz ličnost počinitelja, osobne i obiteljske prilike. Ipak, značajna je razlika između presuda u kojima je obrazloženje navedeno u nekoliko rečenica i onih u kojima je na više stranica teksta izloženo mišljenje stručnih suradnika o primjeni sankcije i u kojim su obrazloženi razlozi za prihvaćanje takva mišljenja. Tako se može izdvojiti šest presuda u kojima je sud posvetio više prostora analizi okolnosti vezanih uz svrhu kažnjavanja, dok se u većini preostalih presuda sud najčešće zadržavao na navođenju relevantnih zakonskih odredbi te pozivanju na mišljenje stručnih suradnika bez spominjanja konkretnih okolnosti, tj. osobnih prilika mlađeg punoljetnika.

S obzirom na to da temelj za primjenu čl. 105. ZSM-a predstavljaju podaci iz čl. 78. ZSM-a, bilo je potrebno analizirati u kojoj su mjeri ti podaci prikupljeni i korišteni kao dokaz u postupku. U svim predmetima u kojima je izrečena maloljetnička sankcija tijekom postupka pribavljen je nalaz i mišljenje stručnog suradnika državnog odvjetništva i/ili je ispitan sudski stručni suradnik. U tri predmeta pozvan je i ispitan na raspravi jedan od roditelja kao svjedok. Što se tiče predmeta u kojima je primijenjeno opće kazneno zakonodavstvo, iz obrazloženja presuda proizlazi da su podaci potrebni za ocjenu psihofizičkog razvoja i o osobnim i obiteljskim prilikama pribavljeni u 46 % slučajeva. Analiza pokazuje da sud nije pribavljao podatke ili da to nije naznačeno u presudi i u nekim slučajevima mlađih punoljetnika prema kojima se s obzirom na dob u vrijeme suđenja mogla izreći maloljetnička sankcija, što treba kritizirati s obzirom na obvezu prikupljanja podataka sukladno čl. 78. ZSM-a.

5.2.5.2. Ranija osuđivanost

Čak 80 % mlađih punoljetnika kojima su izrečene maloljetničke sankcije nije ranije osuđivano ni maloljetnički tretirano, a njih četvero bilo je ranije u maloljetničkom tretmanu. Taj podatak potkrepljuje mišljenje da je ranija neosuđivanosti značajan kriterij prilikom odlučivanja o primjeni maloljetničkih sankcija. Sud je tako u osam slučajeva (od 20) izrijeком naglasio raniju neosuđivanost kao olakotnu okolnost pri izricanju sankcija. U presudama u kojima su mlađi punoljetnici ranije bili u maloljetničkom tretmanu sud je obrazlagao razloge zbog kojih je primjena maloljetničke sankcije opravdana i svrhovita: da su mlađi punoljetnici koji su se u vrijeme suđenja nalazili već u odgojnom zavodu ispunjavali sve postavljene obveze, odnosno da je izvršenje odgojne mjere dalo dobre rezultate.¹²⁰ Za usporedbu, u predmetima u kojima je primijenjeno opće kazneno zakonodavstvo udio ranije osuđivanih mlađih punoljetnika jest 35 %.

5.2.5.3. Priznanje krivnje

Priznanje okrivljenika može, zajedno s drugim okolnostima, poput izraženog žaljenja zbog počinjenja djela, isprike oštećeniku i sl., upućivati na pozitivno ponašanje nakon počinjenja kaznenog djela, koje se može vrednovati kao olakotna okolnost.¹²¹ U tom smislu 85 % okrivljenika kojima su izrečene maloljetničke sankcije priznalo je počinjenje kaznenog djela, a sud je u 8 slučajeva (40 %) kao olakotnu okolnost izrijeком naveo priznanje počinjenja kaznenog djela cijeneći je zajedno s okolnošću izraženog žaljenja za počinjeno djelo. Međutim visok postotak priznanja krivnje zamjetan je i u predmetima mlađih punoljetnika prema kojima je primijenjeno opće kazneno zakonodavstvo. Tako je u 2018. godini čak 86 % mlađih punoljetnika priznalo počinjenje djela.

5.2.5.4. Dob počinitelja

Iako kod mlađih punoljetnika činjenica mlade dobi omogućava ublažavanje kazne, a pod uvjetima iz čl. 105. i primjenu maloljetničkih sankcija, sud je u pet presuda dob počinitelja uzeo ujedno kao olakotnu okolnost prilikom izbora sankcije. Takvo postupanje može se preispitivati s aspekta zabrane dvostrukog

¹²⁰ Kmp-53/15, KML-161/2013.

¹²¹ V. Horvatić, Ž., Derenčinović, D., Cvitanović, L., Kazneno pravo, Opći dio II, Kazneno djelo i kaznenopravne sankcije, Zagreb, 2017, str. 245.

vrednovanja iste okolnosti,¹²² mlade dobi počinitelja prvo kao preduvjeta za primjenu maloljetničkih sankcija, a zatim kao okolnosti koja utječe na izbor vrste i mjere maloljetničke sankcije. S druge strane u predmetima u kojima je primijenjeno opće kazneno zakonodavstvo sud je mladu dob uzeo kao olakotnu okolnost u 25 % (39) presuda, od toga su u tri četvrtine slučajeva okrivljenici u vrijeme suđenja navršili 22, odnosno 23 godine, pa izricanje maloljetničke sankcije nije bilo moguće uopće ili je bilo praktički nesvrhovito.

6. ZAKLJUČAK

Iz podataka prikazanih u radu te analizirane sudske prakse možemo zaključiti kako se u našoj sudskoj praksi maloljetničke sankcije prema mladim punoljetnicima ne primjenjuju u velikoj mjeri, odnosno da ima mjesta za širu primjenu odredbe čl. 105. st. 1. ZSM-a, i to poglavito u odnosu na lakša kaznena djela, odnosno kaznena djela iz nadležnosti općinskih sudova. Razloga za takvu praksu sudova ima više, od nedovoljne specijalizacije sudaca za mladež, što dovodi do nedostatne analize svih okolnosti djela i ličnosti mlađeg punoljetnika, do nevoljkosti izricanja maloljetničkih sankcija uslijed problema u izvršenju sve većeg broja maloljetničkih sankcija, posebno zavodskih mjera. S druge pak strane podržavamo restriktivnu primjenu maloljetničkih sankcija kod najtežih kaznenih djela, gdje bi ipak težina djela i način počinjenja, pogotovo kada odstupa od uobičajene fenomenologije maloljetničkog kriminaliteta, trebali biti značajan čimbenik u ocjeni adekvatnosti maloljetničkih sankcija. Premda se izdvajanjem mlađih punoljetnika u posebnu kaznenopravnu kategoriju nastoji ublažiti prijelaz mladih osoba u odraslost, smatramo kako bi preširoka primjena maloljetničkog prava koja bi postala gotovo pravilo, a kakvu uočavamo primjerice u njemačkoj sudskoj praksi, dovela do faktičkog brisanja granica i razlika između kaznenopravnog položaja maloljetnika i mlađih punoljetnika, odnosno do faktičkog povisivanja gornje granice maloljetništva.

Međutim, o širini primjene maloljetničkog prava prema mladim punoljetnicima ne možemo izvoditi zaključke isključivo na temelju podatka o udjelu izrečenih maloljetničkih sankcija. Naime nije zanemariva činjenica da prema jednom značajnom dijelu mlađih punoljetnika sudovi, čak i ako bi bili ispunjeni drugi uvjeti, ne mogu, niti bi to bilo svrhovito, primijeniti čl. 105. zbog dobi navršene u vrijeme suđenja. U takvim bi slučajevima međutim sudovi mogli ublažiti izrečenu kaznu općeg kaznenog zakonodavstva sukladno čl. 106. ZSM-a, a ta mogućnost, sudeći po provedenom istraživanju, do sada nije korištena u praksi.

¹²² V. Novoselec, P., Opći dio kaznenog prava, Osijek, 2016, str. 423–424.

Osim toga, pri ocjeni širine primjene maloljetničkog zakonodavstva treba uzeti u obzir i mogućnost primjene neformalnih sankcija maloljetničkog zakonodavstva sukladno načelu svrhovitosti već prije početka kaznenog postupka, a podaci upućuju na to da državno odvjetništvo kod nas relativno široko primjenjuje taj institut na mlađe punoljetnike.

Izricanju maloljetničkih sankcija prema mlađem punoljetniku prethodi primjena odgovarajućih procesnih odredbi ZSM-a tijekom kaznenog postupka i premda je zakonodavac diferencirao mogućnosti primjene tih odredbi, smatramo da ima prostora za propisivanje njihove šire primjene. S obzirom na ključnu ulogu podataka iz čl. 78. ZSM-a kod odlučivanja o primjeni maloljetničkog prava, *de lege ferenda* trebalo bi proširiti na mlađe punoljetnike i odredbu čl. 83.a ZSM-a o obvezi ažuriranja tih podataka tijekom postupka. Osim toga *de lege ferenda* smatramo svrhovitim i potrebnim proširiti primjenu čl. 65. i 66. ZSM-a u slučajevima kada su ispunjeni uvjeti iz čl. 105. ZSM-a, odnosno prilagoditi način izvršavanja istražnog zatvora činjenici mlade dobi i личности mlađeg punoljetnika

Naposljetku, može se zaključiti da je na državnom odvjetništvu i sudovima da u zakonodavnom okviru koji je postavljen adekvatno (uz predložene izmjene) i prati suvremene trendove kaznenog postupanja prema mladim osobama iznađu odgovarajuću mjeru primjene maloljetničkog prava kako prije formalnog početka postupka tako i tijekom postupka, što je moguće isključivo temeljitom analizom i ocjenom kako osobnih okolnosti mlađih punoljetnika tako i okolnosti počinjenja djela u svakom pojedinom slučaju.

LITERATURA

1. Bruckmüller, K., Austria, u: Decker, S. H., Marteache, N., (ur.): International Handbook of Juvenile Justice, Springer, 2017, str. 219-238.
2. Buljan Flander, G.; Adolescencija – izazovi odrastanja, preuzeto s web-stranice Poliklinike Grada Zagreba za zaštitu djece i mladih, rujan 2013.
3. Carić, A., Mlađi punoljetni počinitelji kaznenih djela i novela KZ-a iz 2006., Zbornik radova posvećen prof. dr. sc. Franji Bačiću, Skoplje – Zagreb, 2007, str. 279-320.
4. Carić, A., Mlađi punoljetnici i dugotrajan zatvor: Quo vadis hrvatsko maloljetničko zakonodavstvo?, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 46, br. 3, 2009, str. 507-511.
5. Carić, A., Zakon o sudovima za mladež i odredbe o maloljetnicima u Zakonu o prekršajima s komentarskim bilješkama, poveznicama i sudskom praksom, Narodne novine, Zagreb, 2004.
6. Carić, A., Mrduljaš-Pervan, D., 3. radionica: Mlađi punoljetnici i kaznenopravna zaštita djece i maloljetnika, Izvješća iz radionica X. savjetovanja Hrvatskog udruženja za kaznene znanosti i praksu, HLJKPP, vol. 5, br. 1, 1998, str. 367-376.

7. Cvjetko, B., Singer, M., Kaznenopravna odgovornost mladeži u teoriji i praksi, Zagreb, 2011.
8. Derenčinović, D., Getoš, A., Uvod u kriminologiju s osnovama kaznenog prava, Zagreb, 2008.
9. Dragičević Prtenjača, M., Bezić, R., Perspektiva uvođenja doktrine doli incapax u hrvatsko maloljetničko kazneno pravo, *Macedonian Journal for Criminal Law and Criminology*, 25 (2018), 1, str. 1-37.
10. Dünkel, F., Heinz, W., Germany, u: Decker, S. H., Marteache, N., (ur.): *International Handbook of Juvenile Justice*, Springer, 2017, str. 305-326.
11. Dünkel, F., Pruin, I., Young adult offenders in the criminal justice systems of European countries, u: Dunkel, F., Grzywa, J., Horsfield, P., Pruin, I. (ur.), *Juvenile Justice Systems in Europe, Current Situation and Reform Developments*, vol. 3, Forum Verlag Godesberg, 2011, str. 1583-1607.
12. Ferwerda, H. B., Juvenile Justice and Juvenile Crime in the Netherlands, u: Winterdyk, J. A. (ur.), *Juvenile Justice: International Perspectives, Models and Trends*, CCR Press, 2015, str. 240-261.
13. Graovac, M., Adolescent u obitelji, *Klinika za psihijatriju KBC Rijeka, Medicina fluminensis*, vol. 46, br. 3, 2010, str. 261-266.
14. Hirjan, F., Singer, M., Komentar Zakona o sudovima za mladež i kaznenih djela na štetu djece i maloljetnika, Zagreb, 2002.
15. Hirjan, F., Uvodno izlaganje voditelja, Izvješća iz radionica X. savjetovanja Hrvatskog udruženja za kaznene znanosti i praksu, *HLJKPP*, vol. 5, br. 1, str. 329-335.
16. Horvatić, Ž., Derenčinović, D., Cvitanović, L., Kazneno pravo, Opći dio II, Kazneno djelo i kaznenopravne sankcije, Zagreb, 2017.
17. Ivičević Karas, E., Consensual justice in Croatian criminal procedural law: the need for a systematic approach, u: Duić, D., Petrašević, T. (ur.): *EU 2020 – lessons from the past and solutions for the future*, Osijek, 2020, str. 405-432.
18. Kujundžić, L., Djeca u kaznenom pravu, počinitelji i žrtve, Školska knjiga, Zagreb, 2019.
19. Novoselec, P., Opći dio kaznenog prava, Osijek, 2016.
20. Pleić, M., Radić, I., Pre-trial detention of children: European standards and Croatian law, u: Duić, D., Petrašević, T. (ur.), *EU and comparative law issues and challenges series (ECLIC), EE and Member States – Legal and Economic Issues*, Osijek, 2019, str. 521-548.
21. Pruin, I., Dunkel, F., Better in Europe? European responses to young adult offending, Full Report, *Universität Greifswald*, 2015.
22. Radić, I., Hrvatski sustav maloljetničkih sankcija: trenutno stanje i problemi, *HLJKPP*, vol. 24, br.1, 2017. str. 83- 115.
23. Radić, I., Sustav maloljetničkih sankcija, doktorski rad, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2016.
24. Radić, I., Puharić, B., Primjena načela svrhovitosti u postupanju prema maloljetnicima, *HLJKPP (Zagreb)*, vol. 22, broj 2/2015, str. 635-670.
25. Rittossa, D., Božičević Grbić, M., Zakon o sudovima za mladež – reformski zahvati i praktične dileme, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Zagreb, vol. 19, br. 2/2012, str. 615-667.

26. Sarnecki, J., Sweden, u: Decker, S. H., Marteache (ur.), *International Handbook of Juvenile Justice*, 2nd edition, Springer, 2017, str. 445-471.
27. Singer, M., *Kaznenopravna odgovornost i zaštita mladeži*, Zagreb, 1998.
28. Van der Laan, A., G. C. J. Beerthuizen, M., Barendregt, C. S., *Juvenile sanctions for young adults in the Netherlands: A developmental perspective*, *European Journal of Criminology*, lipanj, 2019, str. 1-21.
29. Zagorec, M., *Maloljetnički zatvor u hrvatskom kaznenopravnom sustavu*, doktorski rad, Zagreb, 2019.

Summary

APPLICATION OF JUVENILE LAW IN CRIMINAL PROCEEDINGS AGAINST YOUNG ADULTS

Recent scientific research shows that the process of a young person maturing in modern society is increasingly prolonged and ends only in their mid-20s. This process is not uniform and it is therefore difficult to unambiguously determine the formal age limit of criminal liability in terms of chronological age. This is why modern criminal legislations recognise the category of young adult as a type of transition from juvenile to general criminal legislation, which usually includes persons from 18 to 21 years of age. The legal status of young adults in Croatia is regulated by the provisions of the Juvenile Courts Act (JCA). The general rule is that the provisions of general criminal legislation are primarily valid for young adults, and, in the case of meeting the legal requirements of Art. 105 JCA, certain provisions of juvenile criminal legislation apply. The authors first analyse the substantive and procedural position of young adults in Croatian legislation, and then give an overview of the comparative legal solutions of some European legislation. The second part of the paper presents data on the application of juvenile law in court practice. The aim of the paper is to determine how the provisions of Art. 105 JCA apply to young adults, and to what extent the possibilities provided by the JCA are used in criminal proceedings against young adults. The authors conclude on the possibilities to apply more widely juvenile law in domestic court practice, but not so widely that the boundaries of juvenile age and young adulthood would blur. The authors present *de lege ferenda* solutions in relation to the application of certain procedural provisions.

Keywords: criminal proceedings, young adults, juvenile sanctions, Juvenile Courts Act

